

OLAV

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Økologisk krise - har vi et svar?

Erkebiskop Olav Engelbrektssons siste leveår i utlendighet

Descartes' vei ut av tvilen

Ørnulf Ranheimsæter 1919 – 2007

Moder Teresas dunkla natt

Innholdsfortegnelse

3	Redaktørens hjørne: Karajan 2008 Av Henrik Holm	21	Filmanmeldelse: Die grosse stille Av Eskil Skjeldal
4	Økologisk krise – har vi et svar? Av p. Arne Marco Kirsebom SS.CC.	22	Bokameldelse: Mother Teresa, Come Be My Light Av Wilfrid Stinissen
11	Erkebiskop Olav Engelbrektssons siste leveår i utlendighet 1537–1538 Av Dag Beek	25	Debatt
17	Descartes' vei ut av tvilen Av Henrik Holm	30	Alvorlig talt: Å velge mening Av Janne Haaland Matlary
19	Ørnulf Ranheimsæter 1919 – 2007 Av Marianne Bratteli	31	Blikk på tiden Av Henrik Holm

Utgiver: Oslo Katolske Bispedømme.
Akersveien 16, 0177 Oslo. Tlf: 23 21 95 48
(redaksjonen)/ 23 21 95 00 (ekspedisjon og
adresseforandring). Fax.: 23 21 95 43.
E-post: tidsskriftet@katolsk.no
Signerte artikler står for forfatterens egen regning.

Redaksjon: Ansvarlig redaktør: Henrik Holm.
E-post: henrik.holm@katolsk.no

Redaksjonsmedlemmer: p. Arnfinn Haram o.p.,
Hanne Andrea Kraugerud, Brynjulv Norheim og
Øivind Varkøy.

Redaksjonsråd: Håkon H. Bleken, p. Arne Fjeld o.p.,
Sigurd Hareide, Nils Heyerdahl, Henning Laugerud,
sr. Else Britt Nilsen o.p. og Magdalene Thomassen.

Faste medarbeidere: Janne Haaland Matlary,
Kåre Langvik-Johannessen og Ola Tjørhom.

Abonnement: Årsabonnement kr. 300,- (Norge)/
kr. 325,- (øvrige europeiske land)/kr. 345,-
(andre verdensdeler). Bankgiro: 3000 20 01485.
(IBAN No 8130002001485, BIC Plus No 22)

Redaksjonslutt: 4. januar 2008

Design: Molvik grafisk AS, Asgeir Dahlby Trykk: Molvik grafisk AS

Karajan 2008

GJENNOM HAM FIKK MILLIONER AV MENNESKER TILGANG TIL MUSIKKENS DYPTLODDENDE DRAMATIKK.

Herbert von Karajan så verdens lys i 1908 og døde i 1989. I år feirer man hans hundreårsjubileum over hele verden. Han hadde en enorm innflytelse på musikklivet i det forrige århundre. Fra 1955 og helt frem til sin død ledet han Berliner Philharmoniker som sjefsdirigent på livstid. Mariss Jansons, som førte Oslo-filharmonien til tidligere uante høyder, var i sin tid elev av Karajan. Om sin læremester sier han: "Karajan er en av de største dirigentene som noensinne har levd og en av de største personlighetene jeg har møtt. Han synes for meg å være en stor fugl med brede vinger. Vi er her nede på jorden, men han fløy over verden og betraktet den fra et høyere perspektiv. Hans store ideer ble virkelighet. Et geni som Karajan var, finnes det sjelden i vår verden." Anne Sophie Mutter, som ble oppdaget av Karajan, sier om ham: "Herbert von Karajan er for meg en stjerne i mitt musikalske liv. Hans klangideal,

den lidenskapelige søken etter den eneste sanne interpretasjon og hans disiplin i prøvene er et forbilde for meg. Generasjoner av musikere, inkludert meg selv som trettenårig jente, ble støttet og formet av ham. Det er jeg evig takknemlig for."

Karajan tøyde musikken til det ytterste av det mulige.

Hver tone ble spilt ut i full lengde. Det gav musikken en sjelden spenst og intensitet, samtidig som det hentet frem den dybde som ligger i verkene han fremførte. Når man lytter til Karajans plateinnspillinger, får man et inntrykk av at kunsten virkelig *lever*. Det er livet i alle dets høyder og avgrunner som står i sentrum. På denne måten får Karajan frem musikkens indre dramatik, uten at det blir teatralisk og kunstig. Karajan var aldri overflatisk, men fikk frem *musikkens vesen* på mesterlig vis. Musikken får gjennom Karajans interpretasjon indre fasthet og styrke.

Karajan viste oss sammenhengen mellom kunsten og sannheten. Kunsten er ærligere enn det vi makter å være. Musikken Karajan fremførte, og som vi i dag har en fantastisk tilgang til gjennom hans mange plateinnspillinger, vitner om livets dybde og selve Værens mysterium. Nettopp fordi musikken har en slik dybde og kraft, satte han alle krefter inn på å la flest mulig mennesker få del i musikkens gleder. Hans kritikere kalte og kaller det kommersialisme. Men det vitner kanskje heller om kritikernes manglende forståelse av den betydning musikken kan ha for mennesket. Gjennom Karajan fikk nemlig millioner av mennesker over hele verden tilgang til de store verker av Bach, Mozart, Beethoven, Schubert, Schumann, Brahms, Bruckner, Sibelius, Tsjajkovskij, Wagner og Strauss. Men ikke bare det: Karajan gav oss innspillinger av deres verker som vel kan regnes blant de aller beste som noensinne har sett verdens lys. Etter min mening har vi all grunn til å istemme Anne Sophie Mutters evige takknemlighet. ■

HH

Økologisk krise – har vi et svar?

I vår tid blir vi mer og mer klar over at den menneskelige sivilisasjonen er i ferd med å forandre jordens overflate. Menneskenes handlinger setter stadig dypere spor etter seg i naturen. I fjor var det som om det skjedde et dambrudd i mediene, og det gikk ikke en dag uten nyheter rundt økologiske tema. Spesielt fremtredene ble nyhetene rundt klimaforandringene. Dette ble understreket ved at Nobels fredspris gikk til Al Gore og IPCC, FNs klimapanel. Al Gore har gjort verden kjent med problemene gjennom sin film "En ubehagelig sannhet", mens IPCC gav ut nye klimarapporter fortløpende gjennom hele året.

AV P. ARNE MARCO KIRSEBOM SS.CC.

P. Arne Marco Kirsebom er generalvikar i Oslo Katolske Bispedømme.

Min oppdagelse av krisen

For mitt eget vedkommende er det nå mer enn tyve år siden jeg for alvor begynte å sette meg inn i problemene med forandringene i miljøet. Den første boken jeg leste var Fredric Vesters "Neuland des Denkens"¹, en bok skrevet tidlig på åttitallet. Det viktige med denne boken er at den innfører i en kybernetisk tenkning for å forstå miljøet og alle dens sammenhenger. Den handler med andre ord om hvordan de forskjellige elementer påvirker hverandre i systemer, og hvordan systemene virker. Når noe forandres kan det ha én eller flere årsaker. Eller en årsak kan føre til en eller flere foran-

dringer. Dramaet begynner der hvor utviklingen begynner å følge eksponentielle kurver, dvs. hvert år øker noe enda mer enn det gjorde året før. Blir stigningen for rask, kan et system bringes til å tippe over og gå over i en ukontrollerbar vekst.

I forståelsen av miljøet er en av de store utfordringene å ta hensyn til dette for å utvikle best mulige modeller og beskrivelser. Samtidig fører stadig bedre datakraft til en bedre detaljeringsgrad i modellene. Modellene brukes for å "se" inn i fremtiden: Hvordan kan utviklingen bli? Selvfølgelig er det alltid forskjell mellom en modell av virkeligheten og virkeligheten selv.

¹ Vester, Frederic: Neuland des Denkens. Vom technokratischen zum kybernetischen Zeitalter. München 3. reviderte og utvidede opplag 1985. Forfatteren har skrevet flere bøker om kybernetisk tenkning.

Klimaendringer og teologi

Virkeligheten er ikke avhengig av vår forståelse av den, men vi er avhengig av å forstå virkeligheten så godt vi klarer for å handle best mulig.

Boken åpnet et panorama for meg, hvor jeg forstod at det skjer noe i vår verden som jeg ikke hadde reflektert over frem til da. Riktignok var det allerede på den tiden et tema i nyhetene, men ennå hadde jeg ikke tatt det alvorlig. Men nå begynte jeg å lese meget om det nyoppdagede temaet ut fra følelsen av å ha rørt ved noe vesentlig for vår menneskelige eksistens. Da jeg samtidig befant meg i den avsluttende fasen av teologistudiene, ønsket jeg å berøre problemstillingen i hovedoppgaven i teologi. Denne ble skrevet i fundamentalteologi og hadde den vidløftige tittelen: "Mennesket skaperverkets krone? Et kritisk spørsmål ved det å kalle mennesket for skaperverkets krone konfrontert med den økologiske krisen og på bakgrunn av Theodor W. Adornos maktkritikk".² Konklusjonen jeg kom frem til i økologisk henseende var: "Katastrofen er tatt opp i systemet, den er i nettverket. På grunn av systemets lovmessighet, går katastrofen videre, selv om vi ikke vil erkjenne det".³ En konklusjon jeg mener står sterkere i dag enn da den ble brakt til papir. Katastrofene vil komme stadig hyppigere og bli stadig sterkere som en konsekvens at det vi gjør.

Utviklingen til i dag

Dersom jeg sammenholder datidens data for snart tyve år siden med dagens data, er det lett å se en rivende utvikling som dessverre går i negativ retning. I dag er situasjonen verre enn det man trodde den ville være nå. Og det til tross for at man allerede den gangen beklaget den manglende innsatsen for å ta de nødvendige beslutninger som kunne avhjelpe situasjonen. Så skriver for eksempel Hans Joachim Riesen-berg i 1988: "Med små reformer, halvhjertede lover, litt miljøvern og noe mindre økonomisk vekst, kan den menneskelige eksistensen på denne jorden ikke reddes. Enten klarer vi å forandre vår sivilisasjon radikalt de neste 30 årene eller vi går under sammen."⁴

Å lese en slik tekst nå, 20 år senere, synes underlig, da ordene er like aktuelle i dag, men

det spørs om tidsrommet fremover fortsatt er det samme som han nevner i teksten, eller om det i dag bare er rundt ti år igjen av de 30. Mangelen på handling er ikke noe vi bare ser i utlandet. Dagens Næringsliv hadde i sitt lørdagsnummer den 15. september 2007 en artikkel om en plan for CO₂-utslipp som regjeringen i Norge la frem i 1991. Til tross for at den må anses som god og samtidig hadde vært en god start på reduksjoner av utslipp, førte den i praksis til intet. I stedet har utslippet i Norge økt jevnt og trutt siden den gang.⁵

I dag kan det synes ubegripelig at inn-sikten for snart tyve år siden ikke førte til noen spesielle forandringer. Hva kan være årsaken til det? Kan det være mulig at det er en sammenheng mellom murens fall i 1989 (som et symbol på kommunismens fall i Østeuropa og Sovjetunion) og avslutningen av den økologiske bevissheten? Hendelsen ble nok opplevd som om Vesten hadde vunnet over de kommunistiske stater. Kapitalismen hadde seiret.

Om denne sammenhengen kan utarbeides, kan jeg ikke si med sikkerhet. Men det kan synes som om det er sammenfall i tid mellom denne historiske hendelse og forsvinningen av de økologiske spørsmål. Var det kanskje beleilig? Er det økologiske spørsmålet så vanskelig at det er greiere å fortrenge det?

I det minste er det krefter i samfunnet som på samme tid skal ha arbeidet systematisk for å få oss til å fortrenge det ved å så tvil om de vitenskapelige arbeidene. Spesielt oljeindustrien i USA har brukt store summer for å få forhindret politiske beslutninger, slik at alt kan fortsette som før.

Det er en merkelig måte å forholde seg til virkeligheten på. I stedet for å åpne seg for den og handle i forhold til den, blir den heller fornektet og stemplet som ideologi. Problemet med et slik konsept er at virkeligheten ikke tar hensyn til vårt ønske om hvordan den skal være, men selvfølgelig følger sine egne lover. Det er kanskje bakgrunnen for at vi nå står overfor helt overraskende utviklinger, kanskje fordi vi ikke har brukt all vår vitenskapelige erkjennelse til å forstå situasjonen vi befinner oss i.

² Levert inn den 24. mai 1989 ved Philosophisch-Theologische Hochschule der Franziskaner und Kapuziner i Münster, Tyskland.

³ Ibid. s. 26

⁴ Riesen-berg, H.J.: *Verbrauchte Welt. Die Geschichte der Naturzerstörung und Thesen zur Befreiung von Fortschritt*. Frankfurt, Berlin 1988, s. 9.

⁵ Dagens Næringsliv nr. 214, årg. 118, s. 50-53.

Selv om det enda er meget som må læres og forstås, er det et unektelig faktum at vi slipper ut enorme mengder CO₂. Vi pøser også ut kjemikalier, avgasser og søppel i naturen.⁶ Det er underlig at noen mener at dette ikke skulle ha noen konsekvenser. Det er som om noen tror at det vi foretar oss i naturen, ikke gjør noe med naturen. Dersom vi sammenligner en kilometer menneskebygd kanal med en kilometer uberørt elveleie, eller vi sammenligner en kvadratkilometer maisåker med en kvadratkilometer uberørt natur, er det ikke vanskelig å se at menneskene kan handle ganske dyptgripende i naturen og ødelegge den. Derfor forstår jeg ikke hvorfor noen fortsatt vil mene at vårt enorme utslipp av klimagasser ikke skulle forandre atmosfæren og med det påvirke klimaet. Det ser heller ut som om naturen med alle dens systemer er langt mer følsom overfor selv de minste forandringer enn vi ønsker å se.

Klimaet i forandring

Et fenomen vi så sensommeren og tidlig høst i fjor, var hvor dramatisk raskt den arktiske sommerisen plutselig smeltet. NASA meldte at årets minste utstrekning av isen ble nådd den 14. september og at den er 38 % mindre enn det klimatologiske gjennomsnitt for isens utbredelse. Den forrige rekorden (i 2005) ble grundig slått.⁷ Dessuten var isen som ennå var der, blitt meget tynnere. Så ble det f.eks. målt en reduksjon i isens tykkelse i Beauforthavet fra 3,3 meter til bare en halv meter.

Jo mer isen smelter av gangen, desto fortere vil isen forsvinne helt, fordi mangelen på is vil varme opp havet desto raskere. Trodde man før at Arktis kunne bli helt isfri om sommeren rundt 2080, tror man nå at det kan skje senest i 2030 eller ennå tidligere. En ting er at det vil ha dramatiske konsekvenser for klimaet og økologien i nordområdene. En annen ting er at det avslører mekanismer i aktivitet som vi ennå ikke kjenner og som følgelig ikke har funnet innpass i klimamodellene. Det ser ut til at elementene i systemet klima påvirker hverandre sterkere enn vi teoretisk har forutsett. Dette er

meget foruroligende og kan indikere at situasjonen er meget verre enn det vi er klar over.

Jeg frykter at vi i tiden fremover vil bli kjent med flere tilsvarende nye erkjennelser. En av disse vil være utslippet av metangass når permafrosten i nordområdene vil begynne smeltingen for alvor. Allerede nå er den begynt i Alaska, Canada og Sibir, noe som dessuten fører til store tekniske problemer da den sviktende grunnen får bygninger, tekniske installasjoner, veier etc. til å sige, velte osv.

I september 2007 ble det meldt at den aktuelle administrasjonen i USA har besluttet og satt i gang byggingen av 150 nye kullkraftverk. Med dette ønsker de på den ene siden å tilfredsstille det fortsatt økende behovet for energi og på den andre siden minke avhengigheten av olje fra Midt-Østen. Omtrent samme dag kom meldingen om at Kinas forbruk av olje så langt i 2007 er 18 % høyere enn året før. Kina bygger dessuten enda flere kullkraftverk enn USA.

Bare disse to nyheter forteller oss at utslippet av CO₂ vil fortsette å øke i flere år fremover, spesielt når man vet at kull setter fri mer CO₂ enn olje. For hvert tonn kull som brennes, blir det satt fri 3,7 tonn CO₂⁸.

Som om ikke det var nok, må vi i tillegg være klar over at den nåværende situasjonen er forårsaket av utslipp som ligger 30 til 50 år og lenger tilbake i tid. CO₂ blir værende opptil 150 år i atmosfæren. Det betyr at dersom man nå virkelig begynte å redusere utslippene, vil det ta lang tid inn i fremtiden før CO₂-innholdet i atmosfæren begynner å stabiliseres. Om det så vil reduseres, vet ingen nå.

I sin bok "Six Degrees", siterer Mark Lynas paleoklimatiske studier hvor man har funnet ut at siste gang atmosfæren hadde så meget CO₂ som i dag, rundt 380 ppm, var det tre grader varmere og havet stod 25 meter høyere enn i dag.⁹ Betyr det at det er den fremtidige tilstand dersom det hadde vært mulig å la CO₂-nivået bli stående ved dagens nivå? Hvis ikke nivået kan holdes der det er nå (hvilket er umulig), hvor bærer det da hen?

6 Beck, Ulrich: Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne, Frankfurt a.M. 1986 og Beck, Ulrich: Gegengifte. Die organisierte Unverantwortlichkeit, Frankfurt a.M. 1988.

7 NASA: 'Remarkable' Drop in Arctic Sea Ice Raises Questions 25.9.07.

8 Flannery, Tim: The Weather Makers. Our Changing Climate and what it means for Life on Earth, London, 2007.

9 Lynas, Mark: Six Degrees. Our Future on a Hotter Planet, London 2007, s 114-121.

Klimaendringer og teologi

Selvfølgelig er ikke CO₂ den eneste gassen som gjennom økt innhold i atmosfæren, øker drivhuseffekten. Det er en sum av flere gasser som til sammen øker effekten av det CO₂ forårsaker. Her er veksten tildels enda raskere. Det er dessuten noen komponenter som senker drivhuseffekten, men de er ikke sterke nok til å få tilstrekkelig senkende effekt. Jeg antar derfor at vår manglende kjennskap til alle de enkelte komponenters gjensidige påvirkning, er en grunn til at vi ikke har klart å forutse den raske forandringen. Naturens vei er ikke avhengig av vår erkjennelse av den. Det kritiske ligger i at mens vi forsøker stadig bedre å forstå situasjonen vi befinner oss i, fortsetter vi forandringene. Det vanskeliggjør forskningen. Vi har ikke mulighet til å stoppe prosessene inntil vi virkelig forstår hva som foregår, ei heller sette oss utenfor planeten for å få en oversikt utenfra. Derfor bør vi ikke være forbauset dersom det skjer ting som ikke er forventet.

Noen tanker rundt den økologiske krisen

I debattene leser jeg ofte argumentet om at det vi opplever nå, har vært tilfelle også før i tiden. Det er i og for seg ikke feil. Men forskjellen fra tidligere tider er den enorme hastigheten forandringene har og den hyppige forekomsten av mange ekstremisituasjoner og katastrofeaktige hendelser. De forskjellige prosesser forandrer seg med en hastighet fra tusen til en million ganger raskere enn det som ville vært naturlig. Det er her faren i den nåværende situasjonen ligger gjemt. F.eks. har NASA funnet ut at faunaen beveger seg med en hastighet på 40 km nordover og sørover fra ekvator i tiåret. Det er ekstremt fort. Mange plante-, insekt- og dyrearter vil ikke overleve en slik forandring.

Problemene som vi ser stadig tydeligere foran oss, er ikke bare et klimaproblem, men et svært sammensatt og komplisert bilde hvor meget griper inn i hverandre. Forandringene vil komme uavhengig om vi er villig til å se dem eller ikke.

Disse få observasjonene valgt ut blant en mengde kunne åpnet oss for betraktninger fra

forskjellige fagdisipliner som forklarer hvorfor mennesket i grunnen ikke klarer å ta innover seg situasjonen det befinner seg i.

Det er fortsatt er noen som hevder at hele beskrivelsen av den økologiske krisen er oppdiktet for å true vårt fremskritt og ødelegge den moderne verden. Denne gruppen blir raskt mindre og har ofte ikke vitenskapelig grunnlag. Faktisk er mange av dem betalt av oljeindustrien, gjerne gjennom mellomledd. Et eksempel var nylig en rettssak i England hvor man forsøkte å få stanset Al Gores film grunnet angivelige feil. Privatpersonen som saksøkte fikk kostnadene dekket av oljeindustrien.

Mange vitenskapsmenn- og kvinner er klar over disse forholdene og tilbakeviser påstandene vitenskapelig og systematisk.¹⁰ Men samtidig bør vi være klar over at klimaforandringene bare er en del av hele det økologiske problemet. Andre deler er befolkningsveksten, urbaniseringen, forsøplingen, bioinvasjon, utryddelse av arter osv.

Andre mener at det ikke er så ille at forandringene finner sted og tror at livet kan bli bedre i en varmere verden (spesielt for oss her i Norge). Det er i grunnen en rørende naiv måte å tenke på. De temperaturstigninger man forventer seg for dette århundret er så sterke i forhold til enhver tidligere utvikling i de senere millioner av år, at det skal vanskelig la seg gjøre å se en positiv mulighet i utviklingen som ligger foran oss. I sin siste bok skriver James Lovelock at jorden har vært mest fruktbar når den globale gjennomsnittstemperaturen har vært på det kaldeste, dvs. under istidene.¹¹ Riktignok var deler av jordkloden, spesielt i nord, dekket av is. Men alt vannet som var bundet i isen, gjorde at havnivået var rundt 125 meter lavere enn nå under den siste istidens kaldeste periode. På denne tiden var det rundt 25 millioner kvadratkilometer mer landmasse enn nå.

Jo varmere overflatetemperaturen blir, jo mindre fruktbar vil planeten være. Det betyr at de areal man vinner ved oppvarming til for eksempel jordbruk er mindre enn de som blir til steppe og ørken. Vegetasjonen er dessuten

¹⁰ Et utmerket nettsted for å lese om dette er www.realclimate.com.

¹¹ Lovelock, James: *The Revenge of Gaia. Why the Earth is fighting back - and how we can still save humanity*. London 2006.

vesentlig for temperaturreguleringen og vedlikehold av atmosfæren. Det er en klar sammenheng mellom temperatur og kjemisk balanse. Den raske oppvarmingen vi nå er vitne til, og som til stor grad er forårsaket av at menneskeheten setter fri enorme mengder CO₂ i atmosfæren, vil forskyve den kjemiske balansen og forringe fruktbarheten raskere. Når havet blir varmere, reduseres også fruktbarheten der.

Uten menneskenes inngripen ville jorden langsomt men sikkert igjen beveget seg mot en ny istid som ville økt biomangfoldet igjen. Denne prosessen er etter all sannsynlighet stoppet.

Det teknisk-økonomiske spørsmål

For tiden skrives det og diskuteres det meget om hva som kan gjøres. Enkelte økonomiske tidsskrift mener at det ikke skulle være noe problem å få økonomisk gevinst på klimaforandringene og oppfordrer i grunnen industrien til å legge om for å oppnå dette.¹² Men dette synes å være en kortsiktig måte å tenke på. Er det ikke heller slik at problemene vi er på vei inn i, til dels skyldes den økonomiske tenkningen? Den fatale utviklingen skyldes koblingen mellom økonomisk gevinst og teknologisk utvikling. I over 200 år har jorden vært vitne til en ubeskrivelig "utvikling" fra menneskenes side med en teknologisk omforming av naturen med stadig større inngrep. Mennesket forholder seg til naturen og dens resurser som om mennesket selv står utenfor, som om det ikke tilhører naturen.¹³ Noen tror at det vil være mulig å finne teknologiske løsninger som kan forhindre den globale oppvarmingen. Men da bør spørsmålet stilles om den teknologi og økonomi som har brakt oss inn i uføret, kan føre oss ut av uføret. Er det ikke et alvorlig problem at mennesket har satt den teknologiske utvikling inn i verden uten noen gang virkelig å ha spurt seg om den er mulig? Og hvordan er det mulig at man har satt i gang en slik utvikling uten å forstå at jorden er et lukket og begrenset rom? Hvorfor er det skjer svikt i menneskets erkjennelsesevne?

Et annet aspekt er de appeller vi i dag møter til individuell handling. Disse forekommer meg å være meget utilstrekkelig. Vår moderne sivilisasjon er meget komplekst sammensatt, og alt er vevd inn i hverandre på en eller flere måter. Det er egentlig snakk om et verdensomspennende system som er grunnleggende feil. Det lar seg ikke rette opp bare ved at den enkelte reiser litt mindre, konsumerer litt mindre osv. Når for eksempel fisk som fiskes utenfor Norge flys til utlandet for å bli foredlet og flys tilbake for å spises, er vi langt unna en fornuftig sivilisasjon.

Løsningen vil ligge i en grunnleggende forandring i tenkesettet og måten å leve på, noe som vil kreve en stor innsats fra samtlige. Det vanskeligste blir å tørre og stille spørsmål ved mange av de tenkemåter vi i dag tar som en selvfølge, som for eksempel fremskrittstekningen. For kanskje å spørre litt banalt: Hadde vi det ikke her i Vesten allerede mer enn godt nok på sekstitallet? Hva er egentlig meningen med tanken om en stadig velstandsøkning? Og hva består den i? Dersom prisen er raseringen av naturen, er velstandsbegrepet rett og slett feil.

Det er tydelig at det på menneskets vei har skjedd et brudd mellom mennesket og naturen som har ført til en stadig større fremmedgjøring av mennesket i naturen. Hvordan er dette skjedd?

Forsøk på teologisk tenkning

Det finnes sikkert forskjellige innfallsvinkler til et svar på spørsmålet om hvordan dette er skjedd. I dette siste avsnittet vil jeg prøve meg på et teologisk svar. Artikkelens omfang gir meg her bare mulighet til å skissere noen linjer som det kan lønne seg å tenke langs.

Det interessante er at det er mulig å finne teologiske svar på spørsmålet allerede i Bibelens første kapitler. En interessant interpretasjon kan man finne hos Erich Zenger, en meget berømt katolsk ekspert på Det gamle Testamentet.¹⁴ Han mener at oppdraget til mennesket om å legge jorden under seg i den første skapelsesberetningen i 1. Mosebok

¹² For eksempel Newsweek April 16. & 23. 2007: Living with the Global Warming.

¹³ Hülsmann, Heinz: Die technologische Formation - oder: lasset uns Menschen machen. Berlin 1985.

Klimaendringer og teologi

egentlig er et oppdrag om å være hyrde. "Mennesket blir gitt oppgaven å beskytte "livshuset" i sin helhet og gjøre livet mulig for levevesene i sin helhet."¹⁵ Mennesket får i oppdrag og fullmakt til å bearbeide jorden, bygge landsbyer og byer og ta opp jordens skatter og utnytte deres muligheter. Men det må ikke skje på bekostning av "Livshusets" eksistens. Det dreier seg ikke om et oppdrag for en uinnskrenket utnyttelse av jorden, men om en ansvarsfull oppgave i å videreføre den guddommelige skapelse av livet på jorden. Mennesket skal i grunnen "gjete" jorden, ikke ødelegge den.

Her må vi legge til det teologiske utsagnet om at mennesket er skapt i Guds bilde. Å være Guds bilde i skaperverket kan bare bety at mennesket må oppføre seg slik i skaperverket at resten av skapningene kan gjenkjenne noe av Gud i menneskets omgang med dem.

Vi står nå foran en rask utryddelse av mange av jordens dyrearter, fiskesorter, fulgearter, insekter, vekster, planter osv. som en følge av menneskets uansvarlige omgang med jorden. Vi kan ikke se på det annet enn som et hån mot skaperverket og dens Skaper, og det viser oss hvor langt unna mennesket befinner seg fra dets guddommelige oppdrag.

Hvordan har vi klart å bevege oss så langt vekk fra Guds opprinnelige plan med mennesket? I det annet kapittel av 1. Mosebok, finner vi den andre, men sannsynligvis eldre skapelsesberetningen som gir oss svar på dette spørsmålet. Sentralt i denne beretningen er Guds bud til mennesket om ikke å spise av treet som gir kunnskap om godt og ondt. Et bud Gud gir uten at det begrunnes nærmere i teksten.

I Martin Bubers tolkning av dette budet, betegner "godt og ondt" ytterpunktene av alt som kan vites. Med budet skal mennesket bli beskyttet mot å tilegne seg en viten om de krefter som er bundet i skaperverket på magisk vis ved å spise den forbudte frukten. Ellers vil mennesket gå til grunne. "En overlegen-sikker omfavelse av motsetningene er ikke mulig for den som kun er delaktig i det skapte, men ikke i skapelsen, som kun kan avle og føde, men ikke

skape".¹⁶ Kun Gud kan skape. Mennesket kan riktignok være kreativt, men det er ikke i stand til å skape slik Gud skaper. Kreativiteten er bare et blasst avbilde av Guds skaperkraft.

Denne tolkningen gjør det forståelig hvorfor Gud vil forhindre denne erkjennelsen hos mennesket og hvorfor denne erkjennelsen er guddommelig. "Gud ville opprinnelig holde menneskene i en sone av trygghet, som ville bli ødelagt dersom menneskene gudelikt selv ville røre ved skaperverkets krefter uten selv å besitte skapermakt og dersom det onde, som ligger bundet i dem, blir sluppet fri."¹⁷ Gud ville med budet helt enkelt beskytte mennesket mot å gå utover dets begrensninger som skapning. Med hagen hadde Gud gitt mennesket alt det trengte.

Begge disse betraktningene hjelper oss til en dybdeforståelse av dramaet i det vi kaller syndefallet. Mennesket kunne dessverre ikke motstå fristelsen til å røre "gudelik" ved skaperverket. Lest slik, ser vi at den gamle teologiske teksten inneholder en dyp innsikt om menneskets virkelighet og sannhet. Overtredelsen av budet, førte til et brudd mellom Gud og mennesket og mellom mennesket og skaperverket, men også til et brudd med seg selv. Disse tre bruddene gjør det vanskelig for mennesket å leve helt i tråd med Guds vilje, å leve helt i fellesskap med andre, å leve helt ansvarlig i skaperverket, å helt akseptere seg selv.

I historien etter menneskets fordrivelse fra paradiset har Gud på mangfoldig vis søkt å invitere mennesket til å hele bruddene i så stor grad som mulig. Da dette aldri lyktes helt, bestemte Gud seg for selv å bli menneske i Sønnen og hele mennesket i Sønnen. Siden Kristi død og oppstandelse og Kirkens fødsel, ligger menneskets mulighet til å hele de nevnte bruddene i tilhørigheten til Kristus i Kirken. Nøkkelen til en fornyelse av mennesket og dermed verden, har alltid ligget der. Jo mer et menneske blir Kristuslik (som Paulus sier), desto mer vil det leve i tråd med Guds vilje, leve nestekjærlig, respektere skaperverket og elske seg selv. Det sanne mennesket finnes kun i Kristus. Det betyr at jo mer menneskelig vi

14 Zenger, Erich: Das Geheimnis der Schöpfung als etische Vorgabe an Juden und Christen. Einige Anstöße der sogenannten Priesterschrift, i: Breuning, W og Heinz, H.P. (Utgivere): Damit die Erde menschlich bleibt. Gemeinsame Verantwortung von Juden und Christen für die Zukunft. Basel, Freiburg, Wien 1985, s. 36-60.

15 *Ibid.*, s. 46.

16 Buber, Martin: Werke in 3 Bänden. Bind. 1. Schriften zur Philosophie. München, Heidelberg. 1962, s. 614.

17 Drewermann, Eugen: Strukturen des Bösen. Bind. 1. Die jahwistische Urgeschichte in exegetischer Sicht. Paderborn, Spesialutgave

ønsker å være, jo mer Kristuslik bør vi bli. For å kunne bli det, må vi søke å knytte oss stadig nærmere Kristus og stadig fordype oss mer og mer i ham. Det kan vi blant annet lære av Kristi forkynnelse i Det nye Testamentet og Kirkens lære.

I sammenheng med denne artikkelens tema, bør vi lytte til Kristi ord om rikdom og spesielt ordet om at vi ikke kan tjene både Mammon og Gud (Luk 16,13). Han må ha sett hva rikdom, penger, gods og gull kan gjøre med vårt sinn og hjerte, men også hvilken fare som springer ut fra disse for hele verden. For man kan vel påstå at vår tids elendighet uten tvil er et resultat av menneskehetens higen etter rikdom og materielle goder som langt overgår det skaperverket stiller til menneskenes disposisjon. Er Guds oppdrag til mennesket å tjene jorden, kan vår tids ødeleggende rovdrift knapt forsvares.

En ting er å bli rik, en annen ting hva en gjør med rikdommen. Kristus vil at den skal brukes til gode for de fattige og trengende, men også til andre gode formål. Forstått slik, er det gledelig at en god del av de meget rike i dag bruker av sine formuer til gode formål, deriblant å arbeide for og finne løsninger som kan mildne konsekvensene av klimaforandringene.

På mange vis fordunkler vi gjennom våre handlinger stadig mer vår gudbilledlighet, vårt kall til kristent liv. Vi må stille oss spørsmålet om vi ikke bare står i fare for å utrydde andre skapninger, men også å bryte ned vårt eget livsrom på jorden. Kan ikke andre skapninger overleve, hvordan skal vi kunne det? En dyster lesning som tegner opp mulighetene, finner vi hos John Leslie.¹⁸ Her møter vi "The Doomsday Argument". Det er et statistisk fundert argument som sier at det er mer sannsynlig at vi som lever i dag, lever nær menneskehetens ende enn ved dens begynnelse. For å begrunne det, trekker forfatteren inn en lang rekke mulige utryddelsemuligheter for menneske-

heten og kommer frem til at det er ganske sannsynlig at vårt eksistensgrunnlag snart er forsvunnet. Boken er ingen hyggelig lesning, men en viktig lesning fordi den understreker hvor nødvendig det er at vi så fort som mulig er finner fungerende løsninger for å komme ut av de bestående problemene.

Mens vi tar inn over oss problemstillingene og begynner å vurdere løsninger, bør vi på samme tid se at vi står overfor vanskeligheten at nettopp gjennom syndefallet er det ikke gitt mennesket å oppføre seg slik i skaperverket at vi ikke på noen måte skader det. Det ville være et overdrevet selvbilde å mene at vi skulle kunne "redde" jorden. Men vi kan langt på vei handle atskillig bedre og mer fornuftig enn vi gjør i dag.

Har vi en mulighet til å komme ut av situasjonen? Jeg tror ikke det, vi må nok forberede oss på store forandringer i tiårene som ligger foran oss. Men vi kan sikkert lykkes i å ta tak i meget og forandre meget. Vi kan ikke vite om den nåværende situasjonen virkelig er begynnelsen på menneskehetens endelikt, eller om vi ennå vil leve lenge om enn i andre former for sivilisasjoner enn i vår tid. Som kristne tror vi at det er Gud og ikke mennesket som bestemmer sluttidspunktet. Vi er lovet en ny himmel og en ny jord, ikke som billig fortrøstning, men som et ekte håp om en ekte fremtid. En fremtid som vi i dåpen tilhører selv om vi i livet ikke lever opp til dåpens krav. Mer enn noen gang trenger menneskeheten å bli minnet om de grunnleggende sammenhenger mellom Gud og mennesket for ikke å fortvile over seg selv. Derfor må Kirken gjennom en uavbrutt betraktning av Kristi mysterium aldri slutte å forkynne budskapet om Gud som bryr seg om mennesket og som i Kristus har gitt menneskeheten muligheten til å nå frem til det sanne mennesket og den sanne menneskeligheten. Der og kun der kan den riktige nøkkelen finnes for å løse den økologiske krisen og dens betydning for menneskeheten og skaperverket. ■

18 Leslie, John: *The End of the World. The Science and Ethics of human Extinction*, London, New York, 1996.

Erkebiskop Olav Engelbrektssons siste leveår i utlendighet 1537–1538

Ved påsketider 1537 måtte Den katolske kirkes leder i Norge, Olav Engelbretsson, forlate sitt erkebispesete og sitt slott Steinvikholm. Han hadde tapt kampen og spillet om Den katolske kirkes eksistens og posisjon i Norge, mot innføringen av Luthers lære og den danske kong Christians 3.s ønske om makt i Norge. Ved hjelp fra keiser Karl den 5. og de katolske Nederlandene satte han kursen først mot Deventer, siden mot Lier i Brabant, der han tok opphold i "Het Deense Hof", et større boligkompleks rett ved St.Gummariuskirken midt i byen. Her døde han året etter i februar 1538, uten noen gang å ha sett sitt hjemland igjen. Mye er skrevet om erkebiskop Olavs liv og virke i Norge, knapt noen linjer er publisert om han opphold i utlandet 1537-1538, men erkebiskopens egne regnskapsbøker gir spredde glimt og bruddstykker fra Olav Engelbrektssons eksilreise og siste leveår.

AV DAG BEEK

Lektor/cand.philol. Kristiansand. Fag: historie, med vekt på norsk middelalder/norsk/katolsk kirkehistorie.

Fra Steinvikholm til sydligere strøk

På vei fra Trondheim hadde erkebiskop Olav skrevet at han ville besøke en "vennligere nabo", med kong Christian 3. og hans menn i tanke. Det finnes flere svar på spørsmålet om hvorfor erkebiskopen valgte byen Lier i Brabant som mål for seg og sitt følge. For det første var Brabant en del av de spanske Nederlandene, og således et katolsk dominert område. For det andre var det dronning Maria av Ungarn som regjerte Brabant på keiserens vegne, og hun var fra før erkebiskopens støttespiller. Han var således på trygg, katolsk grunn, uten fare for å bli utlevert til sine motstandere. For det tredje lå landskapet Brabant strategisk til, både kommunikasjons- og informasjonsmessig. Antwerpen, Deventer og Enkhuyzen var sentrale sjøfartsbyer. Ferden gikk først via Enkhuyzen i Nederland, der erkebiskopen og hans følge ankom første mai 1537. Her ble han værende til syvende juni

samme år, men vi vet ikke eksakt hvor han oppholdt seg disse ukene. Kanskje holdt han seg i Deventer for å organisere oppbevaringen av verdisakene han hadde med seg, dette dreide seg om kirkesølv fra Domkirken i Trondheim og andre sakrale gjenstander. I Enkhuyzen fikk en stor del av erkebiskopens mannskaper nå utbetalt lønn og ble dimittert. En person fra hans eget følge, presten Jakob Svensson forlot muligens erkebiskop Olavs følge under oppholdet i Enkhuyzen, men han er ikke nevnt i sveinelønnslistene eller som mannskap på båtene.¹ Han skriver til kongens mann i Bergen, Eske Bille, og ber om fritt leide for å vende hjem. Det er også en økonomisk nødvendighet for ham å returnere, derfor ber han også om "...beschermselse for forswars breff for ffor offuerfald och vrett etc". Selv om Jakob Svenssons brev ser ut til å være et enkeltstående tilfelle, har det likevel sin interesse, da det sier noe om mulighetene for tilgivelse og å vende tilbake til Norge. Det er

¹ DN VI nr. 732. Datert Enkhuyzen 23. mai.

ikke bevart noe svarbrev fra Eske Billes kanselli på Bergenhus, men det er ikke usannsynlig å anta at Jakob prest har fått lov til å reise tilbake til sine venner i Bergen. Han nevnes for øvrig som vitne i Deventer i mai 1538, så det er ikke sikkert at han har returnert for godt.

Fra Enkhuyzen til Antwerpen

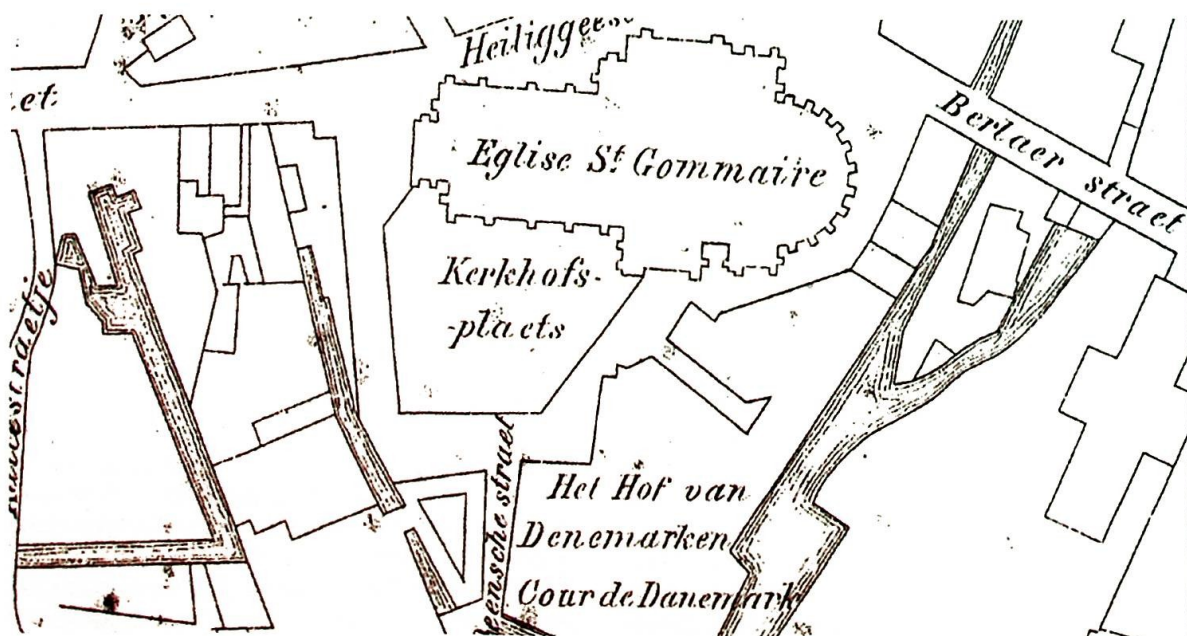
Hvordan har erkebiskop Olavs reise fra Enkhuyzen til Antwerpen artet seg? Den eneste kilden til dette er notater i erkebiskopens regnskapsbok: "...reisde vii aff Enchusen ov terrde vii til landz oc vantz indt ti Andorppen" (Antwerpen).² Lørdag niende juni tok erkebiskopen inn i Vyllem Boruathers³ hus, og ble der til torsdag 14. juni. Villems husfrue fikk en kostbar gave som takk for losjiet, et forgylt staup med lokk til en verdi av 24 lodd sølv. Også jomfruen i huset fikk sin lønn, en *engeloth Henrich* og en joachimsthaler, hennes sønner, fire *riider*, en sølvmynt, og kokka en *riider* og andre tjenestefolk fire keisers gylden. Det var ingen pengelens erkebiskop som lønnet imøtekommenheten hos det midlertidige vertskapet.

Erkebiskopens øvrige følge hadde samtidig tatt inn på vertshuset "Den røde løve", og her kom regningen på hele åtte gullgylden. I

tillegg bokføres en ekstrautgift på ti stuiver for vin og øl, som vi må anta er konsumert under oppholdet. Transporten videre foregikk med tre vogner videre til Lier. Prisen indikerer at de ikke ble kjøpt, men leid.⁴ Det er et åpent spørsmål om hvorfor man ikke brukte båter inn til Lier, kanskje har følget bestått av så mange personer at det ikke var praktisk å forflytte seg med de mindre båtene som trafikkerte kanalene innover i landet.

Het Hof Van Deenemarken

Hva slags husvære var det erkebiskop Olav og hans menn hadde fått tildelt, og hva kan sies om beliggenheten til erkebiskop Olavs siste oppholdssted? Byen Lier ligger ved elven Nethe, øst for Antwerpen i den nederlandsktalende del av Belgia⁵. I senmiddelalderen var det en fredelig småby med St. Gummariuskirken som åndelig og fysisk midtpunkt. Den hadde gode muligheter for kommunikasjon videre. En samtidig beskrivelse opplyser at en forbindelse mellom Nethe og den større Scheldeelven gjorde at også større båter kunne nå inn til byen ved høyvann. Landskapet omkring er flatt, med mange småelver som bryter opp landskapet. Byen Lier omtales ellers som god og behagelig, mens innbyggerne karakteriseres

"Het Hof van Denemarken" og St. Gummariuskirken. Fra Liers byarkiv.

2 Olav Engelbretssons rekneskapsbøker.

3 Forskjellige stavemåter på fornavn er benyttet. Boruather betyr sannsynligvis berater eller rådgiver.

4 3 kjøpmanns g. pluss fire stuiver.

5 Uttrykket flamsktalende er misvisende brukt i flere historieverk. Ifølge informasjon fra professor Kåre Langvik - Johannesens er nederlandsk og det mer dekkende begrepet for denne delen av Belgia er nederlandsktalende.

Den katolske kirke i Norge

som godmodige, sindige, høflige og omgjengelige.⁶ Få meter øst for St. Gummariuskirken lå bygningskomplekset som på folkemunne ble kalt "Het Hof van Denemarken". Det var her den landflyktige kong Christian 2. hadde holdt hus under sitt utenlandsopphold noen år tidligere. Vi må anta at det ikke hadde skjedd store endringer fra Christian 2. forlot Lier i 1531, til erkebiskop Olav ankom byen seks år senere. Den belgiske arkivar Christoffer Drijmans, som var arkivar og skriver ved St. Gummariuskirken fra 1760-årene av, skriver i sine optegnelser for året 1537: "*Die Bischof van Berg in Noorwegen quamp s'avons binnen Lier en Logerede in het huys van den koninck van Denemarken met dh. Jan Brabant den 14. Juni. Er stirf hier Donderdags den 7. februari 1538 nieuwen Stiel.*"⁷ Oversatt gir dette "Biskopen av Bergen i Norge kom i aften til Lier og losjerte i kongen av Danmarks hus med hr. Jan Brabant den 14. juni, og døde her onsdag den 7. februar etter ny tidsregning".⁸ Dette tilsier at han døde i "Het Deense Hof", selv om vi ikke kan være helt sikre. Den nye tidsregningen det henvises til er den gregorianske kalender som nettopp hadde avløst den julianske, mens ordlyden Berg må bero på en forveksling der Bergen er gjort identisk med Norge, det var den mest kjente

norske byen på dette tidspunktet. Også erkebiskopens regnskaper for oppholdet i Lier begynner med datoen 14. juli, så opplysningen om tidspunktet skulle være riktig.

Den første skriftlige kilde om bygningene er den danske historikeren C. F. Allens beskrivelse fra 1854.⁹ Den fremstår som nøktern og beskrivende, uten tendenser til romantisering eller forskjønnning. Allen skriver:

*"Dette Hof havde oprindelig en betydelig Udstrækning og bestod af en samling større og mindre bygninger... Tiden og Menneskenes Vilkarlighed har udøvet sin magt paa de fleste bygninger... Det er en Bygning paa to Stokværk, med fem smalle Vinduesfag i øverste og fire i nederste Stokværk. Rummet er fordelt paa seks værelser i det femtende Aarhundredes Bygningsstil."*¹⁰ Men Allen henviser også til en annen kilde, et bilde fra 1596 i Liers rådhus der "Het Hof" skal ha en betydelig utstrekning. Jeg var ikke i stand til å finne dette bildet ved besøk i Lier i 2003.

En del utvendig murverk og uthus beskrives også som originale ved befaringen den gang.

I sin bok "Nogle bidrag til Christian 2.s historie under Landflyktigheden", utgitt i 1860

Eldste kjente bilde av "Het Deensche Hof", ca. 1850, Liers byarkiv.

6 L. Guicciardinis beskrivelse av Nederlandene fra midten av det 16. århundre.

7 Drijmans, Christoffer: Jaarboeken, nedskrevet i årene 1760-1780. Oppbevares i St. Gummariuskirkens arkiver.

8 Drijmans, Christoffer: Jaarboeken/kroniker, nedtegnet i årene 1760-1780, oppbevares i St. Gummariuskirkens arkiver.

9 Allen, C.F.: De tre Nordiske Rigers Historie, 1497-1536, 2. bind.

10 Allen, C.F.: De tre Nordiske Rigers Historie, København 1872. Det er ikke oppgitt om Allen selv har sett dette.

mener J. Fr. Sick å dokumentere dette større anlegget, basert på en muntlig overlevering fra Lier, selv om ikke erkebiskop Olav er nevnt i denne tradisjonen. Gårdsanlegget var omgitt av kunstige anlagte kanaler på to sider, og med murer på de to andre sidene. Hovedhuset hadde tømmervegger og eiketres bærebjelker i taket, mens inngangspartiet har vært dekorert med utskjæringer. Kun ett av de opprinnelige uthusene var å finne på Allens tid, "...en af dem, der vender ud til en Gade, som man i nyere Tid har givet Navn af "de Deenske Straat" er endnu bevaret og har beholdt et mer gammel-dags Præg end Hovedbygningen, der i Tidens Løb har været Gjenstand for saa mange Om-dannelser og Forandringer".¹¹

En Danmarkshistorie ved Schultz omtaler kongens (og erkebiskop Olavs) oppholdssted slik: "...en rummelig Bygning indrettedes her med Regentinde Margethes Samtykke, "het Hof van Denemarken". Av brev forfattet av Christian 2. går det fram at det har vært en stor "Ovnstue" i hovedhuset.¹² Schulz hevder at kong Christian 2. har holdt middag ved to langbord, med tre sett måltider for at alle skulle få spist. Hvis Schulz' antagelser er riktige, har bygningen ikke vært av bemerkelsesverdig størrelse.

En tegning fra 1860 viser hovedporten inn til "Het Hof van Denemarken" og deler av bygningsmassen, men det er lite på dette bildet som kan relateres til erkebiskop Olavs opphold.¹³ Min egen observasjon av det eksterne gårdsanlegget bekrefter at det meste av bygningene må være totalt ombygd eller forandret. Det eneste som kan ha eksistert på erkebiskop Olavs tid er kanalmurer og hagevegger, pluss portalbygningen. Men også denne er om - eller påbygd. Selv om erkebiskop Olav og følget kunne flytte inn umiddelbart ved ankomsten til Lier, forteller Olav Engelbrektssons regnskaper at det har vært nødvendig med en del reparasjoner innvendig. Hadde husene stått tomme i årene etter kong Christian 2.s opphold her tidligere? Første side av regnskapsboken gir opplysninger om hva som er utført. "*Siden vii komme her i huset, haffuue vi vdtgiffuidt thette effterscreffne till hussens sforbedringh*": *gulvet i kjelleren er reparert, det samme gjelder vatersteinen på kjøkkenet*.¹⁴ Dette kostet 34

stuiver. Skrinuerckerren (snekkeren) måtte reparere døren inn til salen og sette inn nytt vindusglass i svenns rom. Sprinkelveket (gitteret) i kjelleren måtte ordnes med nye dører og låser. Brønnen fikk ny bøtte, det kostet åtte stuiver. Det ser ut til at også en murmester har vært i sving. I urtegården har to *karle* utført arbeide for 29 stuiver minus en ort. Denne siste opplysningen er interessant. Det må tidligere ha vært drevet med urtegård eller kjøkkenhage på "Het Hof van Denemarken", som nå fortsatte eller ble tatt opp igjen. Kanskje kan vi tolke dette slik at gård og hage hadde stått ubrukt en stund? Å si noe om omfanget av utbedringene er vanskelig, men vi kan anta at det ikke var nødvendig med en totaloppussing før erkebiskop Olav kunne flytte inn. Man kan anta at den landflyktige erkebiskopen har tatt opphold i en bolig som i sin tid hadde vært brukbar for en kongelig familie, som riktignok var i konstant pengehøvd.¹⁵ Men også Christian 2. hadde brukt ressurser på å sette bygningen i stand, så anlegget var nok ikke nytt i 1524.¹⁶

Siste leveår - livet må gå sin gang

Jeg velger å se de tiltak Olav Engelbrektsson satte i gang med bygningen som en klar indikasjon på at man har basert seg på å oppholde seg en tid i Lier, og at erkebiskop Olav har innsett nødvendigheten av å ha en brukbar standard på bygningen. Men hvordan har livet artet seg i erkebiskop Olavs hus? Hva har man spist, hvordan har man organisert hverdag og husholdning i "Het Deenske Hof"? Kan Olav Engelbrektssons regnskapsbøker fortelle oss om standarder og vaner til en norsk erkebiskop, riktignok i eksil?

Noen glimt fra dagliglivet i den nye boligen får vi av forbruket av matvarer i "Het Deense Hof". Med seg fra oppholdet i Antwerpen hadde man en del nødvendigheter som kanskje ikke kunne skaffes i Lier. Mester Hans kjøpte etter ordre tyve pund tinn, en vinkanne, et stempel kjøpt hos kannestøperen, 59 pund kobber, et håndfat, tre lysestaker og ti alen lerretsstoff som skulle brukes til håndklede og i kjøkkenet. Dette var nødvendig husgeråd, men innkjøpene representerer et forholdsvis stort beløp, hele 95 gylden minus fire stuiver

11 Allen, C.F: De tre Nordiske Rigers Historie, 2.bd. s.276. Han skriver videre at: "Det indre af Bygningen frembyder ikke meget Interesse, da det gamle Bohave og hele Værelsernes indre Utstyr har maattet vige Pladsen for den nyere Tids Smag og Bequemmeligheds-Krav".

12 Schulz, Danmarks Historie 1942.

13 Sick, "Bidrag til Christian 2.s Historie under Landflyktigheden", 1860.

14 Vaterstein er en slags utslagsvask. Ordet brukes fremdeles i Nederland. Opplyst av Johan Beek.

15 Regentinne Margrethe underholdt kongen og hans familie med månedlige tilskudd. Husholdet i Lier var ikke preget av overflod, og

Den katolske kirke i Norge

den første måneden i Lier. Dette beløpet ser ut til å ha blitt påtegnet i regnskapsboken i ettertid.

I kjelleren ble det tært vin fra kannikens kjeller, tystøl og pryssing, et navn på øl fra Danzig i Preussen. Dette ble visstnok oppbevart både blandet og ublandet. Man har kjøpt inn så mye som to dusin servietter, og to par laken, kanskje ment for erkebiskop Olav selv? Endelig er det nevnt høyen (dynetrek) og sparlachen (forheng til seng).

Ellers har det vært god tilgang på dagligvarer. Man får inntrykk av et solid kosthold og forbruk av dyre varer. Regnskapbøkene oppgir følgende varer på lager eller i huset: smør, salt, gryn, eddik, kapperönnich (vinglass), brøgning (brygg), veid (ved), lys sennep, såpe, kukjøtt, fårekjøtt, oksekjøtt, øl, vin og urter. I kjelleren var det på dette tidspunkt fem tønner knoll, rotfrukter eller kanskje poteter. I tillegg har husholdningen vært avhjulpet med produkter fra egen have. Det har nok vært et nødvendig tilskudd til den relativt store menneskemengden som skulle bespises daglig. Denne informasjonen tilsier et relativt kostnadskrevenende hushold. Det ser ikke ut til at noe er kjøpt på krita, men at alt er betalt punktlig.

Utgifter ble stort sett betalt etterskuddsvis månedlig til enten kjøpmannen eller Frans baker. Kost og tæring for to måneder beløp seg totalt til 92 gylden og åtte stuiver, hvis vi kan stole på de siste oppføringene i regnskapsboken. Et glimt av dagliglivets slit og strev får vi gjennom vaskekonens 32 stuivers lønn, for arbeid i fire måneder. Til sammenligning skriver Schulz at Christian 2. fikk utbetalt 500 gylden om måneden til sin familie og hoff, som omfattet flere personer enn det Olav Engelbrektsson måtte forsørge.

Informasjonen fra Olav Engelbrektssons regnskapsbøker er vanskelig å systematisere. Mine vurderinger er derfor gjort med alle forbehold. Regnskapet gjelder bare ett enkelt år. Selv om situasjonen i Lier var ekstraordinær, preges oppholdet i Lier av en vilje og et mål om en representativ livsførsel og en organisert tilværelse. Man har opprettholdt rutiner og orden i økonomien. Erkebiskop Olav har bodd akseptabelt, om ikke overdådig. Mat og drikke har det vært bra med. Vi vet ikke hva som er grunnen til "hullet" i regnskapene fra 24. januar til sjette

februar 1538.¹⁷ Intet tyder på at erkebiskop Olav og hans husholdning har beveget seg mot en prekær økonomisk situasjon i utlendigheten. Hvorvidt man "tærte" på egne midler eller tilskudd i form av bidrag fra keiserhoffet er ikke kjent i kildene. Eneste andre brev relatert til Olav Engelbrektssons Lieropphold er en innvilgelse av tollfrihet for erkebiskop Olavs gods til Lier, og et spørsmål om han har vært i kontakt med pfalzgreve Frederiks sekretær.¹⁸ Nye kilder vil kunne kaste lys over det minst dokumenterte året av Olav Engelbrektssons voksne liv.

Avsluttende ord

Noen fysiske fakta kan kanskje frigjøre tanker om erkebiskop Olavs siste leveår. "Het Deense Hof" lå (og ligger) rett øst for St. Gummariuskirken. Kanskje har Olav Engelbrektsson funnet trøst i det faktum at det fantes et katolsk miljø "vegg i vegg" med hans egen bolig? Her kunne han fritt utøve sin tro. Selv om vi ikke vet om han har hatt noen embetsmessige oppgaver i det knappe året han levde i Lier, er ikke dette en umulig tanke. St. Gummariuskirken var romslig, men hadde aldri status som domkirke. Tilstedeværelsen av den norske erkebiskopen må ha vært synlig i den lille byen. Men oppholdet ser ut til å ha vært av for kort varighet til å ha skapt en muntlig overlevering om ham. Hvilke forhåpninger han har hatt om noen gang å kunne vende hjem er vanskelig å si noe om ut i fra det mangelfulle kildematerialet. Hans egen økonomiske situasjon ser ikke ut til å ha vært tilstrekkelig til å realisere eventuelle planer om noe politisk comeback til Norge. Den konge han hadde satset på, Christian 2. satt selv som fange, og dennes svigersønn, pfalzgreve Frederik kom aldri i noen posisjon til å gjennomføre sine drømmer om kongeverdigheten i Norge eller Danmark.¹⁹ Et felt i de overdådige, 1500-talls glassmaleriene i St. Gummariuskirken inneholder Christian 2.s dronning, Elisabets av Habsburgs²⁰ våpenskjold og navn. Mon dette en gang eller to har minnet erkebiskopen om hans spill og tap? Gammel etter datidens målestokk, rundt 60 år - har Olav Engelbrektsson endt sitt liv i fremmed land. Et håndskrift fra ca. 1550 i De Arnamagneanske samlinger oppsummerer denne slutfasen i et par setninger: "*Anno Domini*

16 Håndverkerne brukte hele vinteren 1523 på å reparere huset, alt på regentinne Margrethes regning. Døren ble grønnlakkert. Slik må den ha vært også under Olav Engelbrektssons opphold. Anton Bergmann: "Geschiedenis der Stadt Lier", Lier 1873/1973.

17 Mulig forklaring er en akutt situasjon, i form av sykdom eller et illebefinnende.

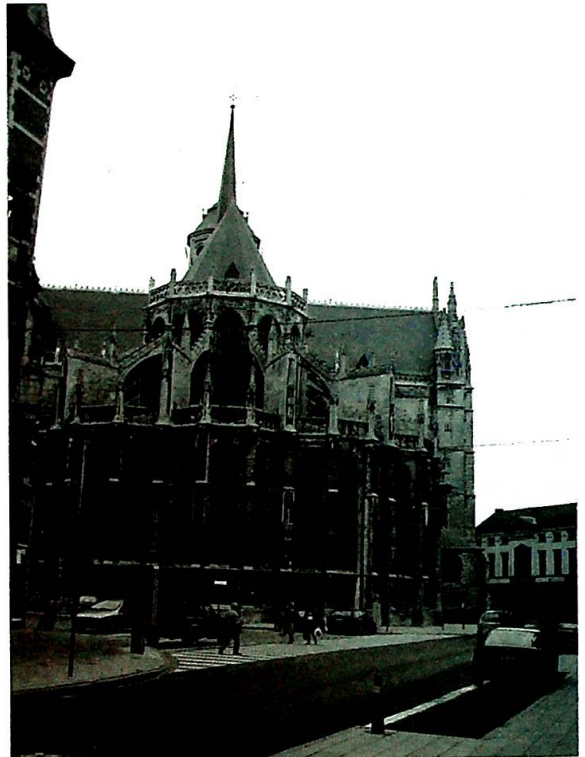
18 DN XII nr. 580.

19 Frederik av Pfalz og hustruen Dorothea fikk først treffe Christin 2. i hans fangenskap etter at de hadde oppgitt alle krav på tronen.

20 Egentlig: Isabella. Hun tok navnet Elisabeth da hun ble dansk og norsk dronning.

1537 rømde Erchebysp Oluff tiil Hollandth och Braaband och løste y ffra Holms(:Nidarholms) klosther eodem anno paa paasche dag mett 2 stoer skip och 3 smaa skip. Anno Dominij 1538 døde erchebysp Oluff tiil Lyre Braaband torsdagen ephther purificationis Marie som er ipso die Vedasti et Amandi tha klokken var ved tolf och er begraven vdi Lyre domkircke ffor høgalthereit.²¹ Det er ikke bevart noen fysiske spor etter ham i kirken, verken i form av minnetavle, sarkofag eller oppteignelser om noe messer for ham. Det er heller ikke bevart noe testamente eller brev etter ham. Slik skikken var den gang har han nok på forhånd ordnet med et requiem for sin sjel, om da ikke døden har kommet brått og uventet på ham. En indikasjon på at så har skjedd er at det ikke henvises til noen form for testamente i de påfølgende stridigheter om det etterlatte kirkegodset i Deventer.

Jeg har forsøkt å lokalisere hvor Olav Engelbrektsson ligger begravet. Man skulle tro at han må ha fått et standsmessig gravsted, men det finnes ingen eksakt informasjon som oppgir hvor han har fått sitt siste hvilested. Tradisjonelt fortelles det at han ligger ved høyalteret i kirken, men denne opplysningen kan ikke tilbakeføres til noen spesifikk kilde. Eksempelvis forteller historikeren E. van Cauwenberg om en notis han skal ha sett i St. Gummariuskirken der man kan lese følgende ord: "*Obiit Olavus Engelberti biskop van Dronten, sepurtus in choro bij de Noorderingang*".²² Det har ikke lyktes meg å finne ut hvor denne notisen finnes i dag, kanskje ligger den fortsatt i en av de mange arkivmappene i tårnet i St. Gummariuskirken, den ble sist sett i 1954. En oversikt fra 1902 over gravsteinsinskrripsjoner i Gummariuskirken nevner ikke Olav Engelbrektsson.²³ Heller ikke en epitafieoversikt fra 1850-årene nevner noen norsk erkebiskop. Gulvet i kirken ble delvis gravet opp i forbindelse med en oppussing i årene 1833-34, og på en udatert tegning fra dette arbeidet nevnes graven til "de Bischof".²⁴ Som nevnt var aldri St. Gummariuskirken sete for noen biskop,

St. Gummariuskirken i Lier 2002.

så det er kanskje dette som er Olav Engelbrekts-
sons siste hvilested? En overflateundersøkelse i
kirken av undertegnede sommeren 2002 viste
intet utover det faktum at en barokkdekorasjon
dekker de mange slitte og delvis uleselige
steinene som utgjør gulvet i kirken. Steinene er
også flyttet på flere ganger i forbindelse med
ombygninger. Den gravsteinen som ligger der
erkebiskop Olavs grav etter tradisjonen skal
være, bærer dateringen "april", så dette er
neppe riktig gravstein.²⁵ Hvor erkebiskop Olav
Engelbrektssons siste hvilested er, forblir derfor
et ubesvart spørsmål inntil videre. ■

21 Gustav Storm, *Annalistiske optegnelser fra Norsk Lovbøger i det 16. Aarhundrede*. Personallhistorisk Tidsskrift, 1 s.148, Chra.1880

22 Olav Engelbrektsson, død, begravet i koret ved den nordlige inngangen. Johs. A. Dahle: *Norske bispegraver i Belgia*, artikkel i *Glimt av Belgia*. Denne artikkel er på nytt trykket opp i "Streiftog i norsk kirkehistorie", St. Olav forlag, Oslo 1984.

23 Mast og Cox, *Gravinnskrifter fra provinsen Antwerpen*.

24 Aartsbisschop Olav Engelbrektsson v. Dag Johnson, side 16, udatert publikasjon fra Kerkfabrick St. Gummarius.

25 Med gotiske bokstaver.

Descartes' vei ut av tvilen

AV HENRIK HOLM

Er det bare innbilning at vi erkjenner omverdenen? Er virkeligheten en illusjon? Har vi noen garanti for at virkeligheten er slik som vi mener at vi erkjenner den? Det kan jo hende at vi blir lurt? Disse spørsmålene er tilbakevendende temaer i filosofien, for vi kan ikke bare gå ut fra at vi ikke blir lurt. Den kjente filosofen Descartes ville finne et svar. Han begynte dermed å søke etter klare og tydelige prinsipper som garanterer oss sikkerhet for at vi erkjenner riktig. For å finne frem til slike klare og tydelige prinsipper gikk Descartes frem på følgende måte:

- Vi må bare anerkjenne det som viser seg å være klart og tydelig. Slik unngår man alle mulige fordommer.
- Vi må dele opp alle problemstillinger i mindre enheter.
- Derfra må vi begynne med en analyse av disse mindre enhetene for deretter å nærme oss de mer kompliserte.
- Gjennom opptelling av alle enheter må vi sikre et fullstendig bilde av virkeligheten som vi kan dra nytte av i et filosofisk system.

Forbildet for denne metoden fant Descartes i matematikken: å trekke slutninger ut fra sikre aksiomer. Målet med denne metoden var å finne frem til "de enkleste naturer", naturer som må være helt evident forståelig. Ut i fra slike evidente prinsipper kan vi trekke slutninger som da vil gi oss nye erkjennelser. Bakgrunnen for en slik metode er rasjonalismens tiltro til fornuften: Gjennom enkle prinsipper kan den forstå verdens logiske oppbygning uten noen som helst informasjon fra sansene.

Metodisk tvil

Descartes begynner i sin *Meditationes de prima philosophia* med å søke etter et utgangspunkt som ikke kan betviles. I det første kapittelet av denne boken gjør Descartes seg følgende tanker: (i) Er mine sanselige inntrykk egentlig troverdige nok til å gi meg sikker erkjennelse? Nei, for mine sanser har jo ofte tatt feil: Det

hender jo at jeg tror jeg ser ting som egentlig ikke var slik jeg synes jeg så dem. (ii) Men hva med den rene tenkningen; kan den gi meg rett erkjennelse? Heller ikke den kan det, for det kan hende at Gud har innrettet det slik at det bare er tilsynelatende at $2+3=5$ og at en firkant nødvendigvis har fire kanter. Samtidig kan det være tilfelle at den virkelighet jeg mener jeg erkjenner, bare er en villfarelse, for i mine drømmer dukker jo også virkeligheten opp. I selve drømmen mener jeg at det er realitet det som skjer, selv om jeg i våken tilstand erkjenner at drømmen egentlig bare er fiksjon. Descartes går et skritt videre i sin metodiske tvil: (iii) Kanskje en *genius malignus*, en ond ånd, bedrar meg? Er himmelen, jorden og alt jeg mener å erkjenne, bare noe denne onde ånden har gitt meg? Kanskje jeg til og med bare innbiller meg at jeg har en kropp?

Uansett hvordan det måtte være, kan jeg derimot ikke tvile på at jeg tviler. At det finnes en selvbevissthet som tviler, må derfor være det første prinsipp for å komme til sikker erkjennelse. Jeg tenker, altså er jeg (*Cogito ergo sum*). Subjektets selvbevissthet er det nye grunnlaget. At jeg tenker, er en klar og tydelig idé. Descartes er herved kommet et skritt videre. Den metodiske tvilen har nådd sitt endepunkt: Den har nemlig gjennom spørsmålet om ikke all erkjennelse bare er bedrag, funnet frem til en klar og tydelig erkjennelse. Allikevel må tilgangen til omverdenen gjenopprettes. Ellers er og forblir jeg fanget i min egen subjektivitet. Jeg er jo ikke bare "en tenkende ting" (*res cogitans*) uten omverden.

Descartes' gudsbevis

Selvbevissthetens tilgang til virkeligheten gjenopprettes gjennom et gudsbevis. For mange er dette en ukjent side i Descartes' filosofi. Som regel forbinder man Descartes kun med radikal tvil. Men da har man bare gjengitt halvparten av hans tankerekke. Hos Descartes er det nemlig gudstanken som stifter relasjonen til omverdenen, etter at det tenkende jeg er blitt etablert som et sikkert utgangspunkt. Descartes

går ut fra menneskets forestillinger, eller bedre sagt ideer (*idea*). Ideene kan enten komme fra omverdenen, fra selvbevisstheten eller fra en høyere instans. Descartes stadfester at mennesket har en gudsidé, men hvor kommer den fra? Den kan ikke komme fra omverdenen, for som vi så i forrige avsnitt, kan virkeligheten rundt ikke gi oss klare og tydelige erkjennelser. Kan gudsideen komme fra menneskets egen selvbevisshet? Det er ikke mulig, for hvordan kan mennesket som er en *endelig* substans, komme til forestillingen om at det finnes en *uendelig* substans som Gud nødvendigvis er? Descartes holder nemlig fast ved skolastikkens oppfatning om at årsaken til en ting må være større enn virkningen. Derfor kan ikke en begrenset substans være opphavet (årsaken) til ideen om en ubegrenset substans (virkning). Da gjenstår bare tredje mulighet: Ideen om Gud er en idé mennesket er født med (*idea innata*).

Men hvordan i all verden kan et slikt logisk bevis på Guds eksistens garantere for at omverdenen finnes, og det ikke er ren innbilning eller bedrag av en ond ånd (*genius malignus*) at mennesket erkjenner en objektivt eksisterende virkelighet? Svaret finner Descartes gjennom en betraktning av Guds egenskaper: Løgn er en mangel og står i motsetning til fullkommenhet. At Gud lurte mennesket til å innbille seg virkeligheten, er altså en umulighet fordi Gud er fullkommen. Sannferdighet hører med til det fullkomne Væren (*ens perfectissimum*) som Gud er. Konsekvensen er med andre ord at Guds sannferdighet garanterer for at verden finnes, og at mennesket kan erkjenne det som er i den. Omverdenen eksisterer. Fra Guds side er verden slik innstilt at den kan erkjennes gjennom fornuften. Først nå er Descartes' tankerekke kommet til veis ende. Nå kan mennesket trekke riktige slutninger ut fra klare og tydelige prinsipper. Descartes har nådd sitt mål og har etter egen mening med dette gitt vitenskapen et nytt og sikkert grunnlag.

Sammenfatning

For gjøre Descartes' argumentasjon lettere tilgjengelig, kan man formalisere hans argumentasjon på følgende måte:¹

1. skritt: A) Alt som tenker, eksisterer. B) Jeg tenker. C) Altså eksisterer jeg.
2. skritt: A) Mennesket har en gudsidé. B) Ideer har en årsak. C) Virkningen kan ikke være større enn årsaken. D) Altså må menneskets gudsidé være gitt ham

fra en høyere årsak enn ham selv. E) Ideen om en fullkommen Gud kan kun komme fra Gud selv da Han har alle fullkomne egenskaper. F) Gud eksisterer.

3. skritt: A) Enhver ting har egenskaper. B) Gud har på grunn av sin fullkommenhet alle fullkomne egenskaper. C) Eksistens er en fullkommen egenskap. D) Gud eksisterer.
4. skritt: A) Sannferdighet er mer fullkommen enn løgn. B) Gud er fullkommen. C) Altså er Gud sannferdig.

Aktualiteten i Descartes' argumentasjon

Descartes' metodiske tvil som munner ut i et gudsbevis som på sin side igjen garanterer for at omverdenen objektivt sett kan erkjennes, er av mange grunner svært aktuell. Vi kan her bare streife noen trekk ved hans vei fra tvilen til sikkerheten om at omverdenen er en virkelighet for mennesket:

For det første viser Descartes at vi egentlig ikke kan tenke virkeligheten uten Gud. Om mennesket har en naturlig tilgang til omverdenen, kan ikke avgjøres uavhengig av gudsspørsmålet. Derfor blir det problematisk når enkelte teologer prøver å konstruere en metafysikk uavhengig av Gud som grunnlag for teologien. Descartes' argumentasjon viser at man ikke kan la Gud være en slags overbygning til en virkelighet man tenker uten ham.

For det andre viser Descartes at Gud ikke bare hører hjemme i en eksistensiell kontekst, men også i logisk-argumentativ tenkning. Selvfølgelig har en slik argumentasjon sine grenser, som f. eks. at man ikke kan redusere Gud til en funksjon og til garantist for menneskets evner og forståelse. Dog kan man lære at Gud ikke bare er tema for troen, men også for tanken. Rasjonalismens filosofi bygger i bunn og grunn på en *filosofisk teologi*. I tilslutning til Anselm av Canterburys berømte ontologiske gudsbevis mener Descartes at Guds eksistens er en nødvendig og logisk konsekvens av selve gudsbegrepet.

For det tredje viser Descartes' argumentasjon er det er fullstendig galt å gjøre ham om til en tvilens filosof. Hans tvil var, som vi var inne på tidligere, etter hans egen oppfatning heller et metodisk grep for å komme frem til absolutt visshet.

For det fjerde lærer Descartes oss at tvil kun er mulig på grunnlag av tro: Hele hans

¹ Denne formaliseringen beror i hovedsak på Dominik Perler: *René Descartes*, Beck'sche Reihe Denker, München 1998.

Kunst

argumentasjon beror nemlig på en tiltro til at fornuften kan finne frem til sann erkjennelse. Om vi i dag velger å følge hans argumentasjon, beror på om vi har tillit til fornuften eller ikke. Det finnes grunner for ikke å ha det. Dog bør

man ikke være altfor redd for å stole på fornuften. Som alle andre egenskaper mennesket har, trenger den trening og pleie. Descartes' argumentasjon kan i en slik sammenheng være en god øvelse. ■

Ørnulf Ranheimsæter 1919 – 2007

AV MARIANNE BRATTELI

Sjå lauvet falle, falle som i vind
har folne blad or fjerne himmelhagar;
i tagal nekting fell dei oss til fote.
Og alle netter fell i vår tunge klote
or alle stjerner i si einsemd inn.
Slik fell vi alle. Denne handa fell.
Og sjå dei andre her: det er i alle.
Og endå er det Ein, som dette fallet
uendes vært i sine hender held.

Ørnulf Ranheimsæter leste dette diktet "Haust" av Rilke, oversatt av Kiran, for meg da jeg var elev ved Kunst- og håndverkskolen i Oslo. I mange år stimulerte han katolsk miljø. Høsten 2007 døde han.

Renessanse-mennesket

Han var på sett og vis personifisering av ideen bak Kunst- og håndverkskolen. Som lærer sparte han seg ikke, og en hel generasjon norske kunstnere nøt godt av det han gav. En kan kalle Ranheimsæter et renessanse-menneske i betydningen av et menneske med uvanlige kunnskaper, refleksjons- og formidlings-evner innen områdene kunst, litteratur, musikk, historie og filosofi. I 1984, kort før sin avgang, ble han utnevnt til skolens første professor. Han var selv elev av Revold og Sørensen som smykket ut Oslo rådhus og som representerer

det særegne møtet mellom italiensk høykultur og norsk bondekultur. Den klassiske billedtradisjon som det ble undervist i på Kunst- og håndverkskolen er kjennetegnet ved streng komposisjon og omgåelse av alt tilfeldig. I timene med aktegning etter levende modell beveget han seg imidlertid nennsomt mellom staffeliene og viste interesse for hver enkelt elev. Han var ingen trett samtids pessimist, men et menneske som lot seg bevege.

Kjerringa mot strømmen

I 15 år arbeidet han med å illustrere en praktutgave av de fire Evangelier, utgitt i 1970. Teknikken er linogravure. På alle måter var han grundig, han gikk den største motstands vei og var sånn sett en "kjerringa mot strømmen". Refleksjoner omkring bokillustrasjon og kristen kunst er utgitt i skrifter. For det fikk han *Fritt Ords* honnør i 1998. Han advarte mot kunst som ofte blir identifisert som kristen kunst. Den er heller kitschpreget kopiering av bilder fra kirkekunstens storhetstid.

Han siterer i en bok den franske filosofen Maritain: "Vær kristen og prøv å gjøre et godt arbeid. Prøv ikke å gjøre noe kristelig." Ironisk skrev han om samtidens forsøk på å lage åndelig kunst slik den kom til uttrykk i New Age- og antroposofisk miljø: "Det betegnende er

at når man i våre dager prøver å tegne en ånd tegner man en sky eller et tomt laken, men i virkeligheten lar ånd seg like lite uttrykke ved legemer av høy som av lav egenvekt. Krem er ikke åndeligere enn kremfløte. - Svermeriske diletanter i malerkunsten tror at sjelen best uttrykkes i et flytende søl av rød og grønn terpentin. Men de store mestere lar sin ånd inkarnere inntil bildet svulmer av kroppslig fylde og svever i forløst åndelighet. I samme grad som ånd inkarneres, skjer det ikke i en sky, men i et legeme." Han mente om en bok-illustrasjon at den burde være et selvstendig kunstbidrag, noe uavhengig av teksten. Om evangeliene mente han at tekstene er saklige og så "nær tingene", så lite stemningsskildrende at de tåler billedmessig fortolkning.

Rembrandt og Goya

I lysbildeforedrag ledet han oss inn i et stort europeisk drama, spesielt om spanjolen Goya (1746-1828) og nederlenderen Rembrandt ((1606-1669). Han skvatt ikke unna Goyas bilder hvorav noen er de tøffeste som er laget og bl.a. innbefatter saftige satirer over de øverste geistlige.

Mennesket et uendelighetsvesen

Som lærer var han tilbakeholdende med å fortelle om sitt kristne livssyn. Men i skrifter kunne vi lete frem hans tanker som mest omfattende er summert opp i boken "Om tro og vantro", skrevet i 1954, samme år som han konverterte til Den katolske kirke. Han sluttet seg til en thomistisk kristendom preget av lys og tillit til menneskets evner. Sentralt for han er respekten for menneskets hemmelige indre - han mente at ingen til syvende og sist kan "avsløre" det innerste i en annen. I et sitat forteller han om grunnlaget for hans konvertering til Den katolske kirken. Dette er skrevet rett etter de totalitære regimers herjinger i Europa. Dessverre må vi konstatere at hans påminnelser heller ikke er uaktuelle i vår tid.

Uten å være naiv i forhold til den katolske bevegelses synder og forsømmelser, skrev han:

"Det menneskebildet som vi kaller det etterkristne, den rene evolusjonstanke, den rene historismes menneskesyn, kjenner dypest sett ingen annen syntese enn den rent biologiske slektssammenheng. Alt er slutt med døden. Vårt eneste sikre formål er å være nye menneskers opphav, være impulsgivere til en ny slekts utvikling. Men intet i oss skal forbli. Vi eier intet mål i oss selv. Vi har en relativ verdi, men ikke verdighet."

Jeg tror det er dette bildet som har fått sitt makabre monument i Vigelands monolitt og i broen. Dens innbegrep er denne haug av mennesker som stiger til vær og synker sammen på hverandres lik, alle i streben etter dette såkalte lys som i tilfelle bare nås av de siste gjenlevende. Det er mennesker som brolegning under en ustanselig fremmarsj av nye slekter, men målet er ikke kjent, og derfor blir selve fremmarsjen målet. Og dette at streben er blitt mål, er selve håpløshetens definisjon. Så ser vi da også hvordan disse menneskevesener stirrer på hverandre, olme og strie som konkurrenter, hvordan deres kjærlighet er kamp, hvordan denne levende brolegningen på fremskrittets vei hatefullt utfolder sin prangende individualitet like til de gamle menn som kjøttfulle og struttende denger de nye generasjoner. Neppe noe er mer betegnende enn at tidens symbol blir en bro, og en søyle som ikke bærer noe, men peker i det tomme. Alt er en evig overgang, men en overgang som bare er trøstesløs, for åndelig talt eksisterer det ikke noen annen bredd. Også katedralens slekt ser seg innlemmet i den biologiske sammenheng, men dens formål og bestemmelse ligger ikke i horisontalen, i den blinde historie. Vi lever ikke bare i korallberget, men alle som en, den første som den siste, er vi ordnet mot et levende sentrum. Vi hører ikke hjemme i en stabel, men i et hus. Og "i min Fars hus er det mange rom." ■

Filmanmeldelse

DIE GROSSE STILLE

INFILM VON PHILIP GRÖNING

(S) DVD

DIE GROSSE STILLE
DOKUMENTAR, 162 MIN., 2005 (FR./TY.)
DVD: INTO GREAT SILENCE, SODA
PICTURES 2 DISC SET, 2007
REGI: PHILIP GRÖNING

Lyden av Guds stillhet

For første gang får verden kikke inn i livet bak murene i Grand Chartreuse-klosteret i de franske alpene, moderhuset for den legendarisk strenge karteuserordenen. Det tok regissøren ikke mindre enn 19 år å slippe inn bak Guds murer. Og vi kan ikke annet enn takke for at klosteret lukket regissøren inn i varmen. For et filmatisk mesterverk av denne typen kommer sjelden. Det virker som om Gröning ikke har ønsket noe annet enn fenomenologisk å nærme seg karteusermunkenes ekstremt monotone liv. Her er ingen spektakulære og oppsiktsvekkende scener, bare helligheten i Guds grå hverdag. Kropper som bøyer kne, reiser seg, går, stopper, ser, hviler, studerer: Kamera er for det meste kun registrerende til stede. Så objektivt som mulig dokumenterer det tidebønner, messefeiring, syng, vasking, spising, planting, studier,

harking, pusting, og bønn og atter bønn. Sjelden har en dokumentarfilm hatt en mindre interaktiv regissør. Documentary-slavene blir de mest stivbeinte dogmatikere sammenlignet med denne observerende dokumentarfilmens nøkterne og stramme estetikk.

Gröning har sans for bildets enkelhet og komponerer vakre bilder ved hjelp av lange innstillinger. Dagen som blir natt, høsten som blir vinter, livet under Guds himmel, der det er "en tid for alt" som forkynneren sier. Filmens fortellergrep er nærmest demonstrerende fraværende. Her er det morgen og kveld, natt og morgen i en evig karusell. Det eneste målet i denne organiske fortellermåten er himmelen der fremme, den dagen når døden kommer for å hente munkene hjem til Gud. Filmen viser oss velsignelsen i klosterlivets logikk, *ora et labora*: Bønn, manuelt arbeid og studier. Og alltid med den samme askesen. De eneste gangene munkene åpner munnen er for å sitere Guds ord, i tidebønnen. Slik får filmskaperen frem klostervesenets relasjon til Guds ord: *Verbum Dei manet in aeternum*, Guds ord varer til evig tid. Det mest dristige grepet regissøren har tatt er at han har lagt inn fortolkende bibelord, hvitt på sort bakgrunn, der han kommenterer en bibelsk levemåte med Bibelens egne ord. Bibelstedene legger sterke føringer for det vi ser, vi guides inn i livsførselens interne logikk, inn til Bibelsk ortopraxis. Dette er en av de få stedene vi minnes om at det faktisk er et menneske som har brakt oss disse bildene, ellers er regissøren påfallende skjult i sitt materiale. Andre ganger bruker regissøren et slags filter for å anskueliggjøre et poeng, for eksempel de gangene han filmer stearinlyset som alltid brenner foran det skapet der nattverdselementene oppbevares, et av filmens sterke "ledemotiv" (Leitmotiv). Lyset filmes ekstremt nært, mens munkene resiterer fra Salmenes bok. Effekten er enkel: Tidebønnene er kjernen i klosterlivet. Bønnen er varmen, lyset, kraften, ja selve klosterlivets motor.

Filmanmeldelse

De ulike skikkelsene under de store kappene blir vi aldri bedre kjent med. Vi får et ca 10-15 sekunders nærbilde av dem alle stående foran kamera, og det er det. Nysgjerrigheten på hvem munkene er, hva de forlot da de trådte inn i ordenen, får vi aldri slukket. Alt vi får se er menn i munkekutter, som fluer som sirkler rundt Guds evig brennende lampe. Scenene der munkene har fri og aker og hujer seg nedover de snødekte alpine i sine store kapper er uforglemmelige, likeså den blinde munken som snakker om døden som en velsignelse. Vi får også overvære et møte mellom munkene i klosterledelsen. Der snakker de sammen om at det ikke er symbolene og ritene som det skal stilles spørsmålstegn ved, men oss mennesker. Filmskaperen viser atter en gang munkeordenens rasjonalitet: Friheten i å repetere Guds ord, friheten i stillheten, friheten ved å gi sitt liv til Gud. Sjelden har jeg sett en film som til de grader blir det den skildrer. Den har en stram meditativ form som fører til at filmen *blir* klosterlivet bak murene, mer enn den skildrer det.

Hva finner vi så i denne reisen inn til karteuserordenens stillhet? Vi blir først og fremst ekstremt fokusert på oss selv, min egen kropp, min egen rastløshet mens filmen sakte skrider frem. Hvor lenge hadde jeg klart dette? Hvordan hadde jeg taklet denne store lammende stillheten? En av filmens nøkkelscener er den der vi følger munken som har ansvaret for å trekke i kirkeklokken. Denne klokken kaller inn til alle tidebønnene og messen. Vi ser en tynn kropp, en kropp som er i den store klokkes vold. På samme måte som den store bjellen trekker i munken, og rykker ham ut av ham selv, beveger hans tynne kropp og haler i hver en muskel og sene, dokumenterer denne filmen livet til menn som har underkastet seg Gud, menn som selv har valgt å gripe fatt i Guds tau. De kan selvfølgelig slippe, men holder fast. Kanskje møter de noen på bunnen av stillheten, midt i den svake susingen. ■

Eskil Skjeldal

Bokanmeldelse

Moder Teresas dunkla natt

**MOTHER TERESA,
COME BE MY LIGHT,
THE PRIVATE
WRITINGS OF THE
"SAINT OF CALCUTTA",
EDITED AND WITH
COMMENTARY BY
BRIAN KOLODIJCHUK,
M.C., DOUBLEDAY,
NEW YORK, LONDON, 2007, 404 s.**

I en nyligen utkommen bok som återger Moder Teresa av Calcuttas (1910-1997) personliga skrifter, framför allt hennes brev till sina biktfäder och andliga vägledare, möter vi henne i hennes dunkla natt. En natt så mörk och så långvarig att den överträffar allt vad vi i helgonbiografier har läst i detta avseende. Hon skulle med rätta kunna kallas "Teresa av den dunkla natten".

Hur kunde det bli så? Den 10 september 1946 - hon är 36 år - får hon under en tågresa en tydlig kallelse att lämna den systrakongregation som hon då tillhör och gå ut på gatorna för att tjäna de fattigaste av de fattiga. Kallelsen är klar, det finns inte en skugga av tvivel. Hon vet att detta är Guds vilja och att det kommer att bli *hans* verk. Under tio månader får hon höra Jesus som talar till henne och insisterar på att hon skall sätta i gång: "Kom, var mitt ljus" (i Calcuttas mörka slumkvarter). Teresa dröjer inte. Hon skriver till ärkebiskop Périer SJ och ber om tillstånd att få börja. Ärkebiskopen är än så länge inte lika övertygad om att inspirationen kommer från Gud. Han låter henne vänta. Men Teresa envisas och gång på gång upprepas det i hennes många brev: "Let me go."

När ärkebiskopen efter ett års övervägande ger sitt tillstånd och försäkrar att han nu tror på hennes nya kallelse, är det slut med den innerliga kontakten med Jesus. Hon hör inte längre hans röst. Han lämnar henne i ett totalt mörker som, med undantag för några dagars uppehåll 1958, varar till hennes död.

Det är gripande att läsa breven där hon för ärkebiskopen eller sin biktfader beskriver hur hon känner sig inombords. "Det finns ett

fruktansvärt mörker inom mig, som om allting var dött. Så har det mer eller mindre varit från den tid jag började 'verket'. Hon känner sig skild från Gud, inte älskad eller ens önskad, ja bortstött av honom.

Riktigt hjärtskärande är hennes brev till Pater Picachy SJ (senare ärkebiskop och kardinal) där hon, delvis i form av bön, utförligt redogör för sitt inre tillstånd: "Herre, min Gud, vem är jag att du skulle överge mig? Barnet av din kärlek, och nu har jag blivit som den mest hatade, den du har kastat bort som icke önskad, icke älskad. Jag ropar, jag klänger mig fast, och ingen svarar. Mörkret är så mörkt, och jag är ensam... Var är min tro? Inte ens djupt i mig finns något annat än tomhet och mörker... Jag har ingen tro. Jag vågar inte yttra de ord och tankar som hopar sig inom mig och får mig att genomlida en obeskrivlig dödskamp. Så många obesvarade frågor lever inom mig. Jag är rädd att avslöja dem, för hädelsens skull. Om det finns en Gud - förlåt mig... När jag försöker att lyfta mina tankar till himlen, finns där en så uppenbar tomhet att tankarna vänder tillbaka som skarpa knivar och sårar min själ... Innan 'verket' började fanns en så djup förening, kärlek, tro, förtröstan, bön, offervilja. Gjorde jag fel genom att blint överlämna mig åt det Heliga Hjärtats kallelse?"

Men hon tillägger: "Själva 'verket' kan jag inte tvivla på, för jag är övertygad om att det är hans och inte mitt."

Två år senare, 1961, möter hon Pater Neuner SJ som hjälper henne att förstå meningen med sin dunkla natt. Hon får delta i Jesu lidande och så samarbeta med honom för världens räddning. "För första gången under dessa elva år", skriver hon till Neuner, "har jag kunnat älska mörkret. I dag kände jag verkligen en djup glädje över att Jesus inte längre kan återupprepa sin dödskamp, men att han önskar att genomleva den i mig." Samtidigt inser hon att hennes mörker möjliggör en radikal identifikation med dem hon vill tjäna: hon får i sin egen kropp och själ erfara den känsla av total övergivenhet som de fattigaste av de fattiga dagligen drabbas av.

Denna insikt innebär en vändpunkt i hennes liv. Natten blir inte mindre svart, men

hon vet nu att den inte är en följd av hennes synd eller ofullkomlighet, utan att den förenar henne med Jesus i Getsemane och på korset, och med alla som lever i mörker. "Om mitt mörker betyder ljus för någon själ, är jag fullkomligt lycklig."

När Johannes av Korset talar om dunkel natt tänker han på själens rening inför föreningen med Gud. Den gamla människan dör inte utan smärta och dödsångest. Men när hon en gång har dött är det slut med natten och själen får leva i den uppståndne Herrens ljus. Men så är det inte alltid. Den Jesus som levde i Moder Teresa var inte den uppståndne utan den lidande Herren, han som på korset sa: "Jag är törstig."

Dominikanpatern Garrigou-Lagrange (1877-1964) skrev 1938 en uppmärksammat artikel där han förklarar att det förutom den renande natten som föregår den slutgiltiga föreningen med Gud kan finnas en annan natt som kommer efter föreningen och som man genomlider för andras skull. Han hänvisar till den helige Paulus av Korset (1694-1775), passionistordens grundare som, efter att ha nått mystikens topp, i 40 år levde i en dunkel natt där han var förenad med den korsfäste Herren som led för världens frälsning. Vi vet att också Lilla Teresas (av Lisieux) trosprövning som hon genomgick mot slutet av sitt liv var en sådan frälsande natt. Hon var själv medveten om detta. Hon skriver att "hon är villig att äta smärtans bröd så länge du [Herre] önskar och inte resa sig från detta av bitterhet dignande bord, där de arma syndarna äter, förrän den dag du har bestämt" (*Självbiografiska skrifter*, s 190).

Moder Teresas dunkla natt varade inte ett och ett halvt eller fyrtio år utan femtio. Även hon hade ett diffust medvetande om att hon var förenad med Jesus. Hon skriver till Pater Neuner: "Jag är inte ensam. Jag har Hans mörker, jag har Hans smärta... Jag vet att jag har Jesus, i denna oavbrutna förening, för min ande är fixerad på Honom och i Honom ensam, i min vilja."

Ja, i hennes vilja. Hennes känslor säger raka motsatsen. De säger att hon är "utan

Gud”. Hos Moder Teresa blir det övertydligt att det finns olika skikt i människan som inte alla behöver vara samstämda. Helighet är något annat än fullkomlig harmoni. Kärlek till Gud består i att “vilja” honom. Om känslorna inte följer med bär viljan hela ansvaret. Kärleken saknar då den “verklighetsupplevelse” som känslorna brukar ge, men får i stället en chans till att bli helt osjälvisk. Efter att ha läst Moder Teresas brev förstår man att hon är ett ännu större helgon än man trodde.

Man finner i hennes redogörelser för sina biktffäder inga spår av extaser. Men hela hennes person var “ex-statisk”: hon hade fullständigt lämnat sig själv och levde bara för andra. “Eftersom Gud vill att jag avstår från glädjen av ett rikt andligt liv, ägnar jag hela mitt hjärta och min själ åt att hjälpa mina systrar att fullt ut ha användning för det. Jag ser dem dag för dag växa i helighet, jag ser dem växa i kärleken till Gud, och att se detta gör mig lycklig. För egen del har jag bara glädjen att inte ha något, inte ens verkligheten av Guds närvaro. Ingen bön, ingen kärlek, ingen tro, ingenting; bara en oupphörlig smärtsam längtan efter Gud.”

Hon hade ingen “känsla” av tro, men hennes smärtsamma längtan var ett övertydligt bevis på en klippfast tro. Allt i henne kretsade kring Gud. När hon var 32 år hade hon avlagt ett nästan dumdristigt löfte att aldrig vägra Gud något. Den minsta vägran skulle då räknas som döds synd. Hon erkänner själv att hon aldrig svikit sitt löfte.

“Om jag någonsin blir ett helgon”, skriver hon 1962 till Pater Neuner, “kommer jag säkert att vara ett helgon av ‘mörker’ (darkness). Jag kommer att ständigt vara frånvarande från himlen för att tända ljuset hos dem som lever i mörker på jorden.” När hon talar om “mörker på jorden” tänker hon i första hand på de fattigaste av de fattiga vars känsla av att vara övergivna, önskad och utstötta hon själv fått näden att dela. Senare, när hon börjar stifta kloster i rika, sekulariserade länder, inser hon att det finns ett ännu mörkare mörker än det hon mött i slummen i Calcutta: mörkret i ett samhälle som har fått kunskap om Gud men som håller på att förlora honom.

Man skulle kunna tala om en kollektiv dunkel natt som drabbat oss. Gud är inte längre

en självklar verklighet som löser alla problem och svarar på alla frågor. Att vara kristen är inte längre det normala, samhället är allt mindre byggt på kristna principer. Många upplever tillvaron som en dunkel natt. Vi kan alltså tala om en viss universalisering av natten, förutsatt att vi tar begreppet “dunkel natt” i en utvidgad bemärkelse. Det var Moder Teresas kallelse att inte bara *arbeta* för de fattigaste av de fattiga, som även många “rika” i vår tid faktiskt tillhör, utan att också *dela deras mörker*. Eftersom Gud var allt för henne, levde hon i ett nattsvart mörker när han tycktes ha övergivit henne. Hon fick erfara hur det “känns” att vara utan Gud. Det är gott att det finns ett nutida helgon man kan vända sig till när allt känns mörkt, tomt och meningslöst.

Å andra sidan skulle hon ha svårt att samtycka med dem som påstår att tvivel är en sund och normal företeelse också hos troende. Någon som aldrig tvivlar stämplas som naiv, enfaldig, okritisk. Tvivel betraktas inte bara som en nödvändig väg till en mogen, ansvarsfull tro, utan många anser att man aldrig kan vara säker och att tron alltid är blandad med tvivel.

Moder Teresa skulle nog inte gilla att man hänvisade till henne och påstod att även hon tvivlade. I själva verket tvivlade hon inte. En förmörkad tro är inte samma sak som tvivel. Hennes “känsla” av icke-tro bars av en fast, osviktig tro.

Moder Teresa lär oss inte att tvivla. Hon lär oss att tron kan vara en hård troskamp där det gäller att inte fastna i känslor. Hon lär oss att trots “känslan” av tvivel ändå hålla fast vid tron. Att verkligen tro innebär alltid också att “anförtro sig”, att säga ja, inte bara till Guds existens, utan till Gud, till hans väsen som är kärlek. Har man kommit till en sådan tro, blir tron ett ständigt uppdrag, en “talent” man måste ta ansvar för och arbeta med. Att tvivla blir då att svika kärleken. Det utesluter inte att det kan komma ögonblick eller tider då man upplever, i miniatyr, det som Moder Teresa upplevt i stort. Då gäller det att göra som hon: att ersätta *känslan* av *icke-tro* med *tro*, att övervinna frestelsen till tvivel genom en generös trosakt.

Hon säger oss samma sak som Jesus sa till Tomas tvivlaren: “Tvivla inte, utan tro!” ■

Wilfrid Stinissen, karmelit

Her er Olav Tjørhoms svar til Heidi Øymas innlegg i forrige nummer om katolsk undervisning på MF

ET KATOLSK TEOLOGISK FAGMILJØ - NOEN PRESISERINGER.

Jeg har lest Heidi Øymas artikkel om det såkalte katolske studieløpet på MF med stor interesse. Artikkelen er en reaksjon på mine funderinger omkring et i hvert fall beslektet tema i St. Olav nr. 10, 2007. Som student ved MF har Øyma mye bedre innsikt i det aktuelle studieprogrammet enn undertegnede. Og jeg oppfatter hennes begeistring for MF-tilbudet som et viktig bidrag til debatten.

Samtidig tilsier Øymas artikkel at det er nødvendig å presisere noen momenter som kanskje ikke kom klart nok fram i mitt første innspill i sakens anledning:

1. Min hovedintensjon var ikke å kritisere MF, men å peke på sentrale utfordringer for Den katolske kirke på utdanningsfeltet og i et breiere akademisk perspektiv. Disse utfordringene kan ikke settes ut på anbud; de må tas opp og løses innenfor Kirken. Til tross for at etablering av et eget katolsk fagmiljø er en krevende oppgave, vil gevinsten ved å ha tilgang til et slikt miljø på sikt være mye større enn kostnadene. Det gjelder i kirkens eget liv så vel som vår tjeneste i samfunnet. La meg få legge til at MFs satsing på studietilbud for pinsevenner, metodister og katolikker neppe bare er et utslag av økumenisk altruisme. Her dreier det seg nok også om kamp om "andeler" innenfor det akademiske markedet. Slikt spiller - dessverre - en så sentral rolle i dagens situasjon at det ikke bør overses.
2. Øyma presenterer en lang liste med fortreffeligheter ved MFs studietilbud. Jeg har vondt for å begripe at noen av disse faktorene må forsvinne dersom det satses på et eget katolsk prosjekt. Som allerede påpekt, bør katolikker med tilknytning til MF spille en nøkkelrolle i denne forbindelse. En må videre sikre at studentene får studiepoeng - noe som ikke er enkelt, men likevel fullt mulig. Alle katolske studerende her til lands - både leke og prestekandidater - må få solid innføring i luthersk teologi og norsk kirkeliv. Men også dette kan realiseres innenfor en katolsk ramme hvor det f.eks. blir

fokusert på den katolsk-lutherske dialog. Den økumeniske dimensjonen sikres dessuten ofte bedre i form av et institusjonelt samarbeid enn innenfor en - potensielt - litt diffus konfesjonell lapskaus.

3. Jeg har selvsagt aldri tenkt meg at oppbygning av et eget katolsk fagmiljø kun kan skje ved hjelp av egne ressurser. I dagens situasjon står Kirken overfor enorme oppgaver som må prioriteres, ikke minst i integreringssammenheng. Mer egnede samarbeidspartnere enn MF kan imidlertid finnes. Jeg nevner igjen det fantastiske arbeidet som skjer i tilknytning til jesuittenes Newman-institutt i Uppsala. Etter min mening bør det vurderes å tillegge dette instituttet et koordineringsansvar for all høyskolebasert katolsk undervisning i Norden, i samarbeid med nasjonale instanser. Den nordiske katolske bispekonferansen vil trolig være stedet for en videre drøfting av denne idéen. Ellers er det mulig å opprette utvekslingsavtaler etc. med flere katolske akademiske miljøer enn det som er tilfelle i dag.
4. Øyma synes å betrakte forholdet mellom St. Dominikus teologiske seminar og MF som pur idyll. Det er ikke mitt inntrykk. Her skjedde ting som sett fra mitt ståsted fortoner seg som relativt ubegripelige. Så vidt jeg har forstått, var det sterke reservasjoner innenfor MF-miljøet mot å samarbeide med St. Dominikus. Og enda viktigere: Satsingen på offentlig godkjenning av seminarets undervisning via NOKUT stoppet plutselig opp - av, i hvert fall for meg, høyst uklare grunner. I stedet la en opp til noe som vel i realiteten minner mest om full integrering i MFs opplegg, samtidig som flere av St. Dominikus' styremedlemmer dukket opp i styret for MF-programmet. Dermed har en ikke bare overført en avgjørende del av arbeidet med å bygge opp et katolsk studietilbud til andre; en har også langt på vei parkert Kirkens viktigste instrument i denne sammenheng.

5. Da Øymas artikkel ikke er helt ut dekkende for mine synspunkter, gjentar jeg mitt anliggende: Den katolske kirke i Norge trenger et eget katolsk fagmiljø. Dette fundamentale behovet kan kun et stykke på vei ivaretas gjennom mine forslag om et Per Bjørn Halvorsen-seminar for katolske akademikere og et kontaktnett for katolske teologer i Norden. Det aller viktigste her vil være å bygge opp en instans som kan tilby flere typer katolsk undervisning og kurs på høghskolenivå. I denne forbindelse bør St. Dominikus teologiske seminar styrkes slik at det kan ta et hovedansvar for Kirkens undervisningsarbeid - i nær kontakt med Presteseminalet, Katarinahjemmet, presteskapet og andre relevante miljøer. Det må videre inngås samarbeidsavtaler med tyngre katolske undervisningsinstitusjoner, framfor alt Newman-instituttet. Ettersom vi i Norge p.t. nok har tilgang til vel så sterke ressurser innenfor andre fagfelt enn teologi, bør denne satsingen skje med et klart tverr- og flerfaglig sikte. Det vil korrespondere med katolske idealer om et bredt anlagt humanistisk dannelsesper-

spektiv, samtidig som det kan fungere som et viktig korrektiv overfor dyrkingen av nærsynt spesialisering. Jeg innser uten videre at denne utfordringen bare lar seg løse over tid. Men ett sted må en jo begynne. Og jeg føler meg rimelig trygg på at en slik satsing vil være til stor gagn for Kirken.

Jeg gleder meg over at Heidi Øyma - og sikkert også andre katolikker - har utbytte av å studere ved MF. En viss kontakt med fakultetet vil slett ikke være utelukket innenfor den utviklingen jeg har forsøkt å skissere ovenfor. Det gjelder også øvrige institusjoner som Teologisk fakultet ved UiO, Misjonshøgskolen, Diakonhjemmet osv. Men sett i lys av MFs historie - som hovedbastion for den lutherske lavkirkelighet - og dets aktuelle rolle innenfor Den norske kirke, er det verken realistisk eller rimelig å forvente at oppbygning av et katolsk fagmiljø kan henlegges til Gydas vei. Det ville dessuten forundre meg om MF-ledelsen skulle ha slike ambisjoner. Denne oppgaven må vi ta ansvar for selv. Og vi trenger en omfattende samtale om hvilke tiltak som vil være mest tjenlige her. ■

Ola Tjørhom

REFLEKSJONER FRA IGLOOLIK

Innlegg til redaktørens hjørne i St. Olav, nr. 9-2007.

Innlegget kan også leses i sammenheng med p. Kirseboms artikkel på s. 4ff.

Igloolik ligger vest for Baffin og nord for Hudson Bay i Kanada. Det er langt oppe i kanadisk arktisk i det selvstendige inuitiske området Nunavut. "Det står strid om naturens tilstand" skriver redaktøren i St. Olav nr. 9-2007.

Sett fra Igloolik er det ingen tvil om at naturen er i forandring. Isen legger seg senere i år enn til vanlig. Det har hendt før også. Det er ikke noe nytt med forandringer, men det er tvil om de vil gjentas år etter år. På de fleste av oss virker vitenskapens prognoser overbevisende og det er fornuftig å gjøre noe med våre utslipp og materialistiske livsstil. Det har ikke bare med naturen å gjøre, men også med vårt forhold til oss selv og til hvilke verdier vi vil basere livet på.

I inuitisk tradisjon er begrepet "natur" vanskelig. Mennesket har omgivelser, men vi

er også en del av det som er rundt oss. Vi er en del av skaperverket og kan ikke avgrense oss fra resten. Det har konsekvenser for hvordan vi kan oppføre oss mot det som vi er en del av.

I et intervju forteller jegeren Aipilik Innuksuk følgende: "Når jeg reiser på den flate havisen og den er uten store snøskavler vil det allikevel være noen små snøformasjoner som kalles *kanngutikuluit*. Disse kan man også lese og de er meget anvendelige, selv om de er svært skjøre og lett brekker når man berører dem. Men dersom de ikke har vært berørt er de like anvendelige som de store snødrivene for å navigere. Når det er helt ny snø og det ikke er noen snødrivere er det lett å ta feil av veien. Men du kan blåse av snøen og under den kan du finne *ipakjugai*. Selv om de er svært små kan de gi grunnlag for god navigasjon de også."

Debatt

(Aipilik Innuksuk i Bennet og Rowley: 2004: 116). Dersom isen og snødrivene blir borte vil det ha åpenbare konsekvenser for tradisjonelle aktiviteter knyttet til jakt og fangst. Den inuitiske kulturen har mengder av slik kunnskap som Aipilik Innuksuk formidler. Den har også mer eksistensielle verdier og sitt forhold til verdier utover det menneskelige knyttet til det miljøet den eksisterer i.

Under den norrøne perioden på Grønland regner man med at den norrøne befolkningen ble kristnet en gang mellom 1000 - 1100. Året 1124 ble Arnald ordinert som biskop på Grønland. Senere ble han ordinert som biskop i Hamar som på den tiden var et bispedømme som dekket store deler av innlandet i den sørlige delen av Norge. Praksisen på Grønland ble ansett som god for organisere kristenlivet i mange og isolerte fjellområder. Senere forsvant den norrøne befolkningen på Grønland og organisert kristendom kom først tilbake med Hans Egede i 1721 (Weihe 1999). I det nordlige Kanada, øst og nord Grønland kom kristendommen langt senere. Det varierte når den kom, men flere steder kom den først fra årene rundt århundreskiftet og noen steder enda senere.

Selv om det er langt fra Grønland og de nordlige delene av Kanada har store deler av vår befolkning også liv som er knyttet til og som skaper erkjennelse av at vi er en del av et større hele. Forholdene langs vår kyst er også barske, norsk høyfjell skaper også utfordringer og vi lever også livet som er avhengig av hvordan helheten som vi er en del av fun-

gerer. Når man lever i det urbane og liv som er knyttet til moderne strukturer kan man fjerne seg fra en slik erkjennelse.

Vissheten om at det er krefter utover det menneskelige som regulerer livet og alt det som omgir oss er sterk når man lever i høy Arktis. Skiftende is forhold, dramatiske værforandringer, strøm og tidevann - alt dette påvirker fangstdyrene og menneskene som lever av dem. Dramatisk død er en del av virkeligheten Det betyr at nærheten til religionen og dens betydning også er sterk. I en samtale jeg har hatt med geistlige på Grønland og nord-Kanada understrekes dette. Livet i Arktis er barskt. Det skaper nærhet og forståelse for at man er en del av et større hele. Troen blir viktig i slike situasjoner. Det blir også vissheten om at det er krefter ut over det mennesket kan kontrollere som styrer det meste.

Jeg underviser og forsker på sosialt arbeid. Det betyr at jeg på det praktiske plan er opptatt av hva som kan gjøres for å hjelpe mennesker i vanskelige livssituasjoner. Bak det ligger det en overbevisning om at vi deler en del grunnleggende eksistensielle utfordringer. De har med hvordan vi forstår vår plass og rolle som en del av fellesskapet og en helhet som rommer både vi kaller naturen og vårt forhold til det åndelige eller troen. ■

Hans-Jørgen Wallin Weihe

Litteratur:

- Bennet John and Rowley Susan 2005. *Uqalurait An oral history of Nunavut*. Kingston, Montreal and London: McGill-Queens Press
- Weihe Hans-Jørgen Wallin 1999. *Social work and Missionary work as part of the Power Game*. Lund: Universitet i Lund (avhandling)

Debattinnlegg til debatten om den gamle ritus som har pågått i de siste fire nummer av St. Olav.

LATIN SOM KIRKESPRÅK, ET TEGN PÅ KIRKENS ENHET

Debatten om latin som kirkespråk er interessant og litt avslørende med tanke på holdninger og fordommer. Som trettenåring ble jeg selv kalt til Kirken, og det var da naturlig og nødvendig at jeg fra ca. 1958 måtte gå til katekese i mange år. Det latinske språket i messen voldte ikke meg, som de færreste andre norske katolikker på denne tiden, noe problem. I katekesen lærte vi at det latinske språket var et tegn på Kirkens enhet, og at språket gjorde det mulig å følge messen over hele verden, på samme måte som man i den

gresk ortodokse kirke bruker gresk og kirkeslavisk. Jødene bruker i sine synagoger hebraisk - et språk som var ansett som dødt inntil staten Israel ble opprettet -, muslimene bruker arabisk og katolikkene brukte latin, alle steder et fint symbol på de troendes enhet.

Det var ikke vanskelig å forstå litt kirkelatin i vår del av verden, bønner som *Pater Noster*, *Ave Maria*, *Salve regina*, "Det lille gloria" som avslutning på kirkebønnene og Credo kunne enhver praktiserende katolikk, sammen med menighetssvarene under

messen, og jeg kan til dags dato påta meg å svare på latin under en messe og forklare hvilken del av kirkeåret det hører innunder uten oversettelse. For deler av messen som trengte oversettelse, hadde man opptrykk av forskjellige slag. Etterhvert fikk vi også vårt norske missale, den norske messeboken av 1960, imprimatur ved biskop Jac. Mangers. Denne messeboken innehold tekstene for alle årets messer, fra de mest høytidelige til de enkleste. Den gav samtidig gode forklaringer. Med andre ord forstod vi godt hva som ble sagt og lest uavhengig av hvor messen ble feiret.

Man kan sikkert diskutere hva en så markant forandring har ført til, men vi kan trygt slå fast at verken moderniseringen av kirkespråket i Den katolske kirke til messer på nasjonalspråkene, eller, for å trekke en parallell fra et sentralt område innen statskirken, stadige nye og moderne bibeloversettelser i løpet av ca. 50 år, har ført til noen større tilstrømming av troende til kirkene. Selv om ingen vil hevde at disse forandringene ble hovedårsaken til frafallet blant troende, eller for den sakens skyld, at det fantes en enkelt årsak.

Arbeidet for kristen enhet går videre, for pave Johannes XXIII som innkalte til Vatikankonsilet på begynnelsen av 1960-tallet var dette viktig, men han var samtidig en sterk personlighet med dyp forståelse for å se hva som tjente Kirken og folket. Han vurderte hva endringene medførte. Dessverre var senere radikale i begeistringens rus ikke i stand til å se at de "helte barnet ut med badevannet". Med latin som kirkespråk ble alle som gikk til katekese, barn som voksne, nødt til å lære seg de mest kjente delene av messen (- bortsett fra "Kyrie", som fra oldkirken av, er beholdt på gresk -) og de mest kjente bønnene på latin. I dag møter prestene konfirmanter som ikke kan dette.

Hva var årsaken til at latinen ble byttet ut? Ifølge pater Arno Gerritsma som var min kjære lærer og veileder, var det forholdene i Syd- og Mellom-Amerika som hadde stor betydning. Der var analfabetismen fremherskende i sterk grad, og man ønsket en sterkere opplæring for de kristne.

Hadde det betydning for norske katolikker at latinen forsvant? Selv om det kjente og trygge ganske fort ble borte, ville det være galt å hevde at dette hadde den største betydningen, men det var en vesentlig forandring blant mange forandringer som kom svært fort. Her gikk det "raskt i svingene."

Når det gjaldt bruken av latinsk messe, var den også knyttet til spesielle deler av fromhetslivet som ble praktisert.

Såkalt stille messe var en messe som forgikk i stillhet, der presten leste messens faste deler lavt og ikke holdt noen preken. Menigheten fulgte likevel med, svarte og hørte Evangeliet, men man mediterte i stillhet. Ofte kunne messen være svært kort. Det førte til at folk ofte valgte stille messe når de hadde dårlig tid, samtidig som det åpnet for muligheten å delta i en hel messe langt oftere og i hektiske perioder.

Andre åpninger for åndelig utvikling hadde man også mer av, sakraments- og forskjellige korsveiandakter var vanligere, man hadde andakt til Jesu hellige hjerte og rosenkransandakter, bare for å nevne litt som bidro til fellesskapet blant de troende. Noe er nok blitt "gjenopplivet" de siste årene, men vi mistet mye. Når det gjelder selve messen, forsvant jo deler som var svært gamle. Men selv nyere, for eksempel det såkalte "Siste evangelium", en del av første kapittel i Johannesevangeliet, visste vi var et tillegg den gangen, det ble imidlertid betraktet som en åndelig fordypelse å få med seg dette. Men det var en frivillig sak som man unnet seg når man følte behovet.

Selve liturgien fjernet ikke, som man kanskje ville bli fristet til å tro, messefeiringen fra folket. Da presten stod med menigheten i ryggen, stod han som "*primus inter pares*", den første av jevnbyrdige, foran menighetens øvrige kristne, vendt mot alteret og Kristus, gjerne mot et glassmaleri av Ham (f. eks. i St. Olav i Oslo). Det lå en dyp mening i mye man så lett fjernet med et pennestrøk etter et flertallsvedtak på et allmøte i den radikale datidens ånd. Vi mistet noe verdifullt på veien.

Språk dreier seg om kommunikasjon. Det er denne kommunikasjonen som skaper forståelse og påvirker oss, og innen kirken er språket med på å skape åndelig innsikt. En felles tolkning i et språk bidrar til å skape en felles grobunn for denne innsikten. Vi kan ikke regne med at latin kommer tilbake som katolsk kirkespråk i sin alminnelighet over hele verden i dag. Men det er ingen grunn til å legge steiner i veien for bruken av latin når presten og menigheten ønsker det, et gammelt og erverdig tegn på Kirkens enhet og fellesskap over hele verden. ■

Torill Bøker

Debattinnlegg til redaktørens hjørne i forrige nummer
(nr. 1-2008) "Håper kristne på Guds dom?"

ATEISME OG MORAL

"Mister man troen på Gud, går samtidig det gode og det onde tapt. Ateismen opphever i bunn og grunn all moral." Denne oppsiktsvekkende påstand sto å lese i Redaktørens Hjørne i St. Olav nr. 1-2008, signert redaktøren, Henrik Holm. Temaet for artikkelen er det kristne dogme formulert i trosbekjennelsens "[Han] skal derfra komme igjen for å dømme levende og døde": Guds absolutte rettferdighet vil råde til slutt, og en endelig, ugjenkallelig dom venter hver enkelt. Holms påstand virker nærmest som sluttsteinen i et byggverk: Når gudstroen blir borte, blir skillelinjene mellom godt og ondt visket ut, moralsk nihilisme gjør sitt - samfunnsnedbrytende - inntog, og da blir det bare umoral.

Her melder det seg flere kritiske tanker:

- 1) Dette virker som en arrogant og selvrettferdig påstand. Har forfatteren belegg for at ateister og agnostikere er ansvarløse egoister, som ikke evner å skjelne mellom etisk og uetisk? Påstanden minner om en teoretisk konstruksjon, kanskje ønsketekning, som inneholder en *a priori*-fordømmelse av annerledestenkende.
- 2) Påstanden bygger på et ytterst negativt menneskesyn. Mennesket er i sitt vesen uetisk, ansvarsløst, det jakter tankeløst etter egne fordeler, uten omtanke for andre - kun tanken på straff fra en dømmende Gud kan få det til å handle etisk. En klassisk innvending mot kristendommen er i så måte at en slik etikk har noe "utvendig" ved seg: "Elsker du din neste fordi du virkelig ønsker din nestes vel, eller bare fordi Gud vil at du skal gjøre det - og dermed sikre din egen sjels frelse?" Dette menneskesynet er i tillegg *infantilt*. Mennesket er et vesen som aldri blir ordentlig voksent; det gjør det riktige, ikke ut fra egen moden overbevisning eller innsikt, men - som barn gjør - for å slippe straff eller oppnå belønning.
- 3) "Godt og ondt". Dette er et begrepspar som kristne miljøer ofte håndterer ure-

flektert og overfladisk. Godt er godt og ondt er ondt, noe mer er det liksom ikke å si om det. Og derfra er det bare et lite steg til at man opp deler *mennesker* i to kategorier: de onde og de gode (Jfr. George W. Bush). Dette er en farlig forenkling av virkeligheten, en forenkling inngitt og inspirert av enkel dogmatisk, autoritetsstyrt tenkning. Sånn sett er villigheten til å pirke på begrepene "godt og ondt" ikke spesielt stor i kristne kretser - og dette står i kontrast til Holms posisjon der han nærmest tilkjenner de kristne monopol på å gjenkjenne godt og ondt.

- 4) "Mister man *troen på Gud*, går samtidig det gode og det onde tapt" skriver Holm, som om "troen på Gud" var entydig. Hvilken Gud mener han? Det finnes uttall av gudsbilder - noen ganger innbyrdes uforenlige! - i både bibelen, tradisjonen, diverse kristne miljøer/sekter, og teologenes refleksjoner oppgjennom tidene - for ikke å snakke om andre religioner. Dermed blir innholdet i utsagnet langt på vei punktert.
- 5) Holm har et poeng i at et univers uten en altomfattende, definitiv rettferdighet, er et dystert - ja, for noen nærmest et uutholdelig - scenario, all den stund vi daglig opplever verdens hylende mangel på rettferdighet. Ateistens univers er kaldt og tomt, det er så. Men det kristne dogme om Guds endelige dom inneholder en reell mulighet for den enkelte til å bli dømt til en *ytterst grufull og aldri opphørende* fortapelse. Også dét er en uutholdelig tanke.

Redaktørens artikkel avslutter med håpet som ligger i at "Gud som den rettferdige dommer skal forløse det han har skapt". Men - skal han forløse *alt* og *alle*? I så fall blir det jo ingen reell dom - ei heller noen reell rettferdighet. ■

Rudi Kessel

Å velge mening

Jeg er nettopp tilbake fra Sessvoldmoen, hvor det var medaljeparade for hjemkomne soldater fra NATO-styrken i Afghanistan. Min sønn var en av dem. Det var en spesiell og høytidelig opplevelse å se alle disse flotte ungdommene bli dekorert for sin innsats, salutere flagget og be Fadervår med feltpresten før nasjonalsangen avsluttet det hele.

En av dem var skadet, en annen fra en annen kontingent kom hjem som fallen. En tredje mistet et ben, og en norsk journalist ble begravet i dag, også han var et offer for Taliban. Både soldater og sivile er like utsatt når motstanderen er en gerilja som til overmål bruker seg selv som våpen. Faren er derfor alle steder i denne krigssonen, og den som er der, må overvinne egen frykt og lære seg å leve med risiko. Man skulle tro at norske soldater måtte tvinges til å reise ut i ISAF-tjeneste. Men slik er det ikke. Det er mer enn fire søkere pr. stilling, og de som reiser, er uhyre nøye utvalgt, både med hensyn til soldatferdigheter og så vel fysisk som psykisk styrke. De skal tåle et klima som går fra ekstrem kulde, ned mot minus 50 grader, til ekstrem hete, opp mot pluss 50, leve i beredskap for å rykke ut når som helst i en leir som de aldri kan forlate 'på perm' fordi det er for farlig. Hver gang de drar ut, er det i patruljer som når som helst kan angripes eller kjøre på veibomber. De må kjenne seg selv, mestre stress og frykt, og kunne forsvare seg selv og sine kamerater.

Dette betyr en for alle, alle for en: en ekte solidaritet, inn i døden. De er alle helt avhengige av hverandre. Er en skadet, skal de alle kunne yte akuttbehandling mens de andre dekker dem. Om natten står de vakt rundt feltsengene når de er ute, hver time skifter de for at årvåkenheten skal være på topp. Tidligere ble en tropp angrepet av Taliban midt på natten.

Hvorfor velger de noe slikt? Et svar er militært: Det er kun i skarpe internasjonale

operasjoner man får erfaring og øvelse i faget. Et annet er eventyrlyst: se verden på en spennende måte. Men en tredje som jeg ofte støter på blant soldatene, er lysten til å gjøre noe godt for noen, her for lokalbefolkningen i Afghanistan. Det gir mening på et meget konkret vis å skape sikkerhet på bakken for humanitære aktører. Etter den store offensiven mot Taliban som min sønn var med på i fem uker før jul, ble området åpnet for humanitær hjelp. "Vi har fått inn 40 tonn med hjelp", fortalte han i dag. Dette er et område som har vært terrorisert av Taliban i lang tid, og ingen sivile har kunnet gå inn med assistanse.

Afghanistan er et land med 80% analfabeter, forventet levealder på 43 år, preget av krig siden 1970-tallet og fattig inntil det ufattelige. Mange sulter eller fryser i hjel om vinteren. Min sønns bilder viser ørken, sand, fjell med snø, men nesten ingen vegetasjon eller husdyr, annet enn magre geiter. Det er ikke brensel til varme når det blir kaldt, som nå. Taliban var et skrekk-regime, men ingen brydde seg i utlandet. Så kom angrepet i New York, og Taliban ble kjent som verten til Bin Laden. Angrepet fra den amerikansk-ledede koalisjonen kom i stand på grunn av dette og hadde ingen humanitær grunn. Men geriljakrig vinnes gjennom folkets støtte, og den støtten kommer når NATO bringer hjelp og sikkerhet.

Det er derfor ingen motsetning mellom sikkerhetspolitikken i saken og det humanitære aspektet. Og det er ingen motsetning mellom å være soldat og å gjøre det gode for de lokale. Det er som sagt veldig tydelig at våre norske soldater har en sunn idealisme i sitt engasjement. Jeg forstår veldig godt hvor givende det er å kunne gjøre noe konkret der det trengs. Det er å velge mening.

Men de fleste av oss lever livet her, i en vanlig norsk hverdag. Gir det mindre mulighet for å velge å leve meningsfylt? Selvsagt ikke. Her er den kristne innsikten helt sentral: Man

velger mening eller overfladiskhet hver time, hver dag, uansett hvor man er eller hva man gjør. Man kan leve på overflaten, for seg selv og sine interesser, eller man kan leve for andre, i selvforglemmelsen, uten ego-sentretthet. Det er mye lettere å glemme seg selv når man er et sted hvor andres nød er tydelig, men det mangler ikke på nød her heller.

Det selvsentrerte livet er veldig vanlig og svært fremelsket i dette samfunnet; media og markert dyrker det og selvsentrettheten er blitt normen. Men livets hemmelighet i den kristne tradisjonen er å finne gleden og meningen ved livet ved å glemme sitt ego. Det er dette det åndelige liv handler om. Det er kun et spørsmål om valg av livsperspektiv og livsinnstilling.

Jeg har to favorittbøker i den store europeiske litteratur. Ingen av dem er tunge eller spesielt sentrale når man ser på kjempene

i denne genren. Den ene er C.S. Lewis' lille bok *Surprised by Joy* hvor han skriver om hvordan selvforglemmelsen - de få gangene den kom til - gav en opplevelse av ekthet og inderlig glede. Den andre er en katolsk veiledning av benedik-tinerabbeden Benedict Baur, *In silence with God*. Dette er en superb analyse av mennesket og dets natur, og kristendommens evne til å forbedre denne. Begge bøkene handler om det store valget: om hva mening egentlig er, og hvordan man kan velge et liv i tjeneste fremfor et liv som kretser rundt ens ego. Gleden - den som har et mye bedre navn på engelsk enn på norsk, for joy er det noe helt annet enn pleasure - kommer når man kan glemme seg selv og være i beredskap for den annen.

Å velge et liv med mening er alle forunt, men det krever et valg. ■

Janne Haaland Matlary

Blikk på tiden

Valgets kval kommer ingen forbi

Ofte står vi i dagliglivet overfor valg som krever et enten/eller. Like ofte befinner vi oss i situasjoner som ikke krever et enten/eller, men et både/og. Man går på akkord med seg selv når man lar spørsmål som egentlig krever et enten/eller, være et både/og. Kategorisk og for "svart/hvitt" er man derimot når man lar alt være enten/eller. Når enkelte mennesker reduserer alle tenkelige spørsmål til et enten/eller-perspektiv, kan man med rette kalle dem fundamentalistiske. Når andre derimot gjør alle spørsmål om til både/og- spørsmål, gjelder de med rette som relativistiske. Klok er imidlertid den som greier å skille mellom hva som er hva.

Det er ofte vanskelig å befinne seg i en valgsituasjon. Spesielt problematisk blir det når man i en person står for to uforenlige holdninger som motarbeider hverandre. Da må man som regel oppgi den ene. Det er helt legitimt og sågar nødvendig i ethvert menneskelig liv. Når vi står overfor veiskiller i livet, krever det ofre som er tunge å bære. Og når våre medmennesker står overfor vanskelige valg, er det viktig å gi råd som motiverer dem til å ta en avgjørelse. Her må vi styrke hverandre.

I norsk politikk står en av regjeringens

medlemmer overfor en situasjon som kanskje krever et enten/eller-valg. I klartekst: Det må være lov å stille spørsmålet om det å aktivt fremme en politikk som har målet å oppheve det tradisjonelle ekteskapet mellom kvinne og mann burde gå hånd i hånd med en utmeldelse av Den katolske kirke. Eller omvendt med en utmeldelse av regjeringen. Uansett om det finnes en tredje løsning eller ikke, kan man vel enes om at noe er fundamentalt galt når man som katolikk går inn for kjønnsnøytrale ekteskap. Man kan i hvert fall ikke tjene to herrer samtidig, som Jesus sier i bergprekenen. Saken blir ikke lettere når det under den samme ministers ledelse vurderes å stryke statsstøtten til religionsfelleskap som ikke bøyer seg for regjeringens tanker om homofili og kjønnskvolter (se forslaget fra diskrimineringsutvalget om å oppheve det særlige unntaket for trossamfunn fra forbudet mot diskriminering i arbeidsmiljøloven¹). Det må kunne betraktes som et angrep på ministerens egen kirke. Den situasjonen barne- og likestillingsministeren står i, krever et bevisst valg. Velger hun *status quo*, synes hun å gå inn for en både/og-løsning som i bunn og grunn er uakseptabel. Velger hun en av de andre løsningene, foretar hun et modig enten/eller-valg som fortjener stor respekt. Valgets tid er ikke forbi. ■

HH

Porto betalt
ved innlevering P.P.
Norge / Norvege

Katolsk tidsskrift for religion og kultur

"St. Olav utfordrer, gleder, irriterer og informerer. Derfor leser jeg det; derfor ser jeg frem til hvert nummer".
Biskop Bernt Eidsvig Can. Reg.

"St. Olav er forfriskende anderledes, med uventede innfallsvinkler og viktige perspektiver på sentrale livsområder."
Vetle Lid Larssen, forfatter

"Jeg leser St. Olav fordi tidsskriftet gir meg innblikk i det mangfold og den dybde vi

finner i den katolske tankeverden, og fordi tidsskriftet er en bro mellom tro og tanke."
Henrik Syse, filosof

"Jeg leser St. Olav fordi det gir meg mulighet til fordype meg i aktuelle emner i lys av troen. Som travel prest i en stor menighet må jeg passe på at all min aktivitet også har et innhold. St. Olav bidrar til det."
p. Frode Eikenes,
sogneprest i
St. Olav menighet, Oslo

"Jeg leser St. Olav fordi jeg er opptatt av hva norske katolikker tenker og mener; vi trenger en katolsk idédebatt."
Prof. dr. theol. Ola Tjørhom.

"Jeg leser St. Olav fordi den er en intellektuell utfordring av den norske tendensen til konsensuell "snill" tenkning. St. Olav er i Undsets ånd: "pennen er mitt sverd."
Prof. dr. philos.
Janne Haaland Matlary

- **Vi tør å ha en mening:** Vi ser det som vår oppgave å heve stemmen der det trengs, fordi vi mener at Den katolske Kirke har noe å tilføre samfunnet.
- **Rik på debatt:** St. Olav gir rom for debatt. Alle ytringer er velkomne.
- **Dybde i aktuelle spørsmål:** Vi går i dybden og kommer med nyttig bakgrunnsinformasjon.
- **Formidler kunnskap om katolsk tro og tenkning:** Tidsskriftet inneholder mye stoff om Den katolske kirkes

teologiske, filosofiske, historiske og kulturelle arv. Slik vil tidsskriftet tjene til fordypning av troen for katolikker og andre kristne. Det gir også ikke-kristne sjansen til å bli bedre kjent med den katolske tro.

- **Vi har tro på mennesket som et kulturelt vesen:** St. Olav tar for seg kulturelle emner innenfor musikk, kunst og litteratur fra nåtid og fortid

Seminar om pave Benedikt XVI's teologiske tenkning

Lørdag 5. april 2008 /10.00 - 16.00

Sted: Det teologiske menighetsfakultet, Gydas vei 4. Oslo

Seminaravgift: 150,- (Betales ved ankomst)

Seminaret er åpent med primær målgruppe: teologer, prester og teologistuderter.

Da Joseph Ratzinger ble valgt til Johannes Paul II's etterfølger den 19. april 2005 hadde han bak seg en omfattende fagteologisk karriere.

Dette seminaret fokuserer på ulike aspekter ved hans teologiske tenkning - hans akademiske teologi som alltid har stått i nær relasjon til den kirkelige teologi og spiritualitet hos Ratzinger.

Foredragholderne er hentet fra England, Sverige og Norge, og er alle kjennere av pave Benedikts teologi.

Aidan Nichols OP
The Place of Joseph Ratzinger in Catholic theology

Ola Tjørhom
Benedikt XVI - mellom modernitet og premodernitet

Gösta Hallonsten
Paven, Jesus og eksegetikken.

Maria Junttila
Kristen teologi mellom det Absolutte og historiske prosesser

Arrangører:
Arne Kirsebom SS.CC,
Ståle Johannes Kristiansen,
Olav Hovdelien og Øystein Lund, i samarbeid med Oslo Katolske Bispedømme.

Påmelding til:
Olav.Hovdelien@uia.no
Ståle.Kristiansen@uib.no

Påmeldingsfrist:
25. mars